

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

Магістерська робота
Освітній ступінь – магістр

на тему: «КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОБОЇВ І
МОРДУВАНЬ»

«Criminological Description Crimes of beatings and tortures»

Виконавля:

Студентка 2 курсу
магістерської програми «Право»
Ольшанська Марія
Костянтинівна
m.olshanska@ukma.edu.ua

Керівник курсової роботи:

Удовенко Жанна Володимирівна
Доцент кафедри кримінального
та кримінального
процесуального права доктор
юридичних наук, доцент

Рецензент _____

Магістерська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

Київ 2023

Декларація академічної доброчесності студентки НАУКМА

Я, Сившанська Марія Костянтинівна,
студентка 2 року навчання факультету,
правничих наук спеціальність Право.
адреса електронної пошти ^{еди.на} m.vrhaivska@gmail.com

«підтверджую, що написана мною кандидатська
дисертація робота на тему "Криміналістичне
характеристика поштів: класифікація"
є виключно академічною доброчесною та
не містить порушень, передбачених пунктами
3.1.1 - 3.1.6 Положення про академічну
доброчесність НАУКМА від 07.03.2018,
зі змістом якого ознайомлена».

«підтверджую, що надана мною електронна
версія роботи є повною та готова до
перевірки».

«заручившись перевіркою моєї роботи на
доброчесність» критерієм академічної доброчесності,
удавшись способом, у тому числі, порівнян-
ням з іншими роботами та формуванням згоди на
її за допомогою електронної системи
Ціскеск».

«дало згоду на архівування моєї роботи в
репозитарії та базах даних університету для
порівняння цієї та майбутніх робіт».

14.05.2023

Сившанська М.К.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4 - 7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ.....	8 -24
1.1. Стан наукової розробленості проблем розслідування побоїв і мордувань.....	8-13
1.2. . Проблеми визначення побоїв і мордувань.....	13-18
1.3. Елементи криміналістичної характеристики побоїв і мордувань.....	18-24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ.....	25-51
2.1. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування побоїв і мордувань.....	27-37
2.2. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого з їх вирішення	38-47
2.3. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час запобігання та розслідування.....	47-50
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ.....	51-60
3.1. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій.....	51-57
3.2. Використання спеціальних знань під час розслідування побоїв і мордувань.....	57-60
ВИСНОВКИ.....	62-67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68-79

ВСТУП

Актуальність теми. У розрізі сьогоднішніх подій питання цінності людського життя з новою силою набуває своєї значущості, особливо в умовах наявності в Україні постійних політичних перепитів та спаду економічного розвитку. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованою Україною, її метою є «забезпечення загального та ефективного визнання і додержання проголошених у ній прав». Проте задля виконання всіх тих завдань, покладених конвенцією, в державі повинна бути створена необхідна інфраструктура та певна система «стримувань та противаг», яка б базувалась на фундаментальних принципах, що в свою чергу дозволить уникнути несправедливих рішень та безпідставного втручання в сферу приватного життя людини.

Проте в контексті теми варто говорити про один зі складових елементів Верховенства права закріпленого у ст. 8 Конституції України, а саме «все що не заборонено законом, дозволено», оскільки це один з головних запобіжників при вчиненні особою будь-який правопорушень. Окрім цього потрібно також наголосити на принципі невідворотності кримінальної відповідальності, який в свою чергу забезпечує уникнення безкарності злочинців та більш стабільну ситуацію, щодо здійснення правосуддя. В аспекті «Криміналістичної характеристики побоїв та мордувань» необхідно говорити в першу чергу про проблематику правильного розрізнення ступенів тяжкості вчиненого злочину відповідно до нанесеної шкоди, яка була здійснена в результаті такого правопорушення. Так, з точки зору сьогодення в країні постійно відбуваються певні соціальні зміни, відповідно до проголошених Конституцією цінностей, люди мають право вільно висловлювати свої думки та відстоювати певні позиції з приводу гострих питань, однак інші представники суспільства не завжди можуть

розділяти такі погляди, що досить часто може слугувати приводом для появи певних упереджень та стати причиною скоєння злочинів на ґрунті ненависті .

Отже лише необхідний масив інформації щодо основних структурних елементів злочину «побоїв та мордувань» дасть змогу сформуванню відповідні запобіжники, які дозволять знизити рівень небезпеки та зменшити кількість подібних явищ, окрім цього ці знання можуть бути використані для надання певних рекомендації щодо боротьби зі злочинністю в майбутньому.

Дослідницьким питанням магістерської полягає у наданні криміналістичної характеристики злочину «Побої та мордування» та дослідженні основних криміналістичних проблем сформованих на основі узагальнення судово-слідчої практики.

Метою магістерської роботи є дослідження особливостей розслідування злочину “Побоїв і мордування” з визначенням необхідних заходів необхідних для підвищення ефективності діяльності працівників слідчих органів під час досудового розслідування .

Завдання магістерської роботи. Для вирішення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: 1) проаналізувати історичний розвиток етапів розслідування злочину «побої та мордування», передбаченого ст. 126 КК України; 2) надати кримінально-правову та кримінально-процесуальну характеристики цьому виду злочину; 4) проаналізувати та виокремити головні відмінні ознаки та особливості в порівнянні з іншими злочинами проти життя та здоров'я людини; 3) дослідити та узагальнити судову-слідчу практику щодо реалізації процесу розслідування зазначеного злочин ; 5) розглянути зарубіжний досвід та сформулювати можливі рекомендації щодо застосування певних криміналістичних методів під час розслідування цього виду злочину в українській практиці.

Об'єктом дослідження є процес вчинення злочину «побоїв та мордувань» та відносини, що склалися в процесі надання криміналістичної характеристики злочину правоохоронними органами.

Предмет дослідження - складові та типові ознаки механізму вчинення злочину та процес розслідування побоїв та мордувань.

Методологія дослідження буде ґрунтуватися як на загальних так і конкретно наукових методах, зокрема аксіологічному, антропологічному діалектичного методу, аналітичному, порівняльного-правового, логіко-юридичного, правового моделювання, індукції та дедукції.

Аксіологічний та антропологічний методи використовуються задля оцінки відповідно соціальної системи цінностей, щодо якої було зроблено посягання, в нашому випадку це відносини щодо охорони життя та здоров'я людини. Особливо важливо приділити увагу характеристиці особи, яка вчинила подібне посягання, її характерні мотиваційні чинники, що обумовлені людською природою. Також доцільно використати біхевіористичний метод стосовно визначення питання правомірності поведінки учасників злочину. Діалектичний метод дозволить дослідити процес розвитку криміналістичних методів розслідування. Порівняльно-правовий метод дасть змогу порівняти різні концептуальні підходи щодо надання криміналістичної характеристики на основі досвіду зарубіжних країн. Логіко-юридичний метод буде використано з метою встановлення глибини змісту юридичної норми передбаченої кримінальним кодексом та інших нормативно-правових приписів. Метод правового моделювання слід застосувати задля співвідношення процесу розслідування та відтворення елементів криміналістичної характеристики подібних за своєю природою злочинів для більшого розуміння та повноти ознак, зав'язків обставин. За допомогою взаємодоповнюючих методів індукції та дедукції ми матимемо можливість різними шляхами (від загального до

конкретного та від конкретного до загального) прийти до логічних умовиводів, які можуть охоплювати різну кількість структурних елементів, таким чином ми зможемо простежити певні зв'язки між ними та вплив на них побічних обставин.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ

1.1. Стан наукової розробленості проблем розслідування побоїв і мордувань

Протягом всього існування України декларує себе як правова держава з демократичним устроєм покликаним захищати в першу чергу права та інтереси громадян, безперечно головною умовою чого є чітко визначені межі такого захисту, окрім того коли ми говоримо про кримінальне право одразу на думку спадає загально визнаний принцип, визначений у ст. 8 Конституції України, «дозволено все, що прямо не заборонено законом», напевно це один із головних аргументів необхідності проведення аналізу зазначеної ст. 126 КК України, оскільки це не тільки дозволить правоохоронним органам більш зрозуміло здійснювати розмежування відповідних злочинів проти життя та здоров'я особи, а також більш чітко надавати необхідну кваліфікацію діям що мали характер посягання на особу.

З метою надання більш чіткої характеристики злочину, передбаченого статтею 126 КК України, на думку автора слід більш детально зосередитися на генезі та природі побоїв та мордувань, що через всебічний розгляд та дослідження дасть змогу більш чітко розуміти суспільні відносини які охоронялися відповідними нормами у різних історичних контекстах.

Варто почати з того, що так як Україна є прямою спадкоємицею Київською Русі, тому необхідно наголосити на багатій законотворчій діяльності юристів тих часів, доказом їхньої роботи є знаменита історична пам'ятка та перший кодифікований акт- «Руська правда», в основі якого зокрема й відбувся перший поділ злочинів на такі, що здійснювалися проти особи та проти власності. Так зазначений поділ, вперше був застосований в писаному форматі та передбачав

зазначений розподіл з належними статтями, яскравим прикладом чого є наявність в «Руській Правді» таких злочинів як вбивство, що відповідно до тверджень науковців поділялося на кваліфіковане та привілейоване, а також образа діями та словами (здебільшого щодо жінок), тілесні ушкодження та побої. Так для прикладу А. Гаркуша у свої дисертації наводить ст. 27 «Руської Правди» в якій зокрема яскраво проілюстровано відголоски сьогоденного розуміння того, як саме мають бути врегульовані відносини, які б виникли у результаті нанесення різних ступенів та характеру тілесних ушкоджень та питання сатисфакції відповідної шкоди.

Надалі, у контексті історичного розвитку Української державності, було б доцільно звернути увагу на Статути Великого Князівства Литовського, що свою чергу були певним продовженням процесів кодифікації започаткованих «Руською Правдою». Говорячи про час становлення Великого Князівства Литовського варто зазначити, що за свідченнями науковців, нормотворчість того періоду характеризувалась здебільшого поєднанням здобутків часів Київської Русі та закріпленням норм звичаєвого права, окрім того до уваги також брали інтереси правлячої на той момент шляхти, оскільки перехід від феодалної роздробленості до державного суверенітету зумовив достатньо швидкий економічний прогрес та потребу в фіксації основних правил співіснування в тогочасному суспільстві, що мало іменуватися правом як таким. [3, 4, с.211; 5, с. 18-19.]. проте було б доцільно також сказати, що як і зараз, чіткого визначення права, і що воно собою являло, не існувало, здебільшого тогочасні вчені-юристи керувалися внутрішніми потягами та доходили до загального висновку про те, що право мало б служити добру і справедливості, це є важливою ремаркою, оскільки неможливо не вказати про східно-європейський вплив на розвиток в тому числі культури Великого Князівства Литовського.

Переходячи до більш конкретних прикладів, доцільно зазначити, що було видано декілька редакцій Литовських Статутів, а саме у 1529 та 1588 роках. Отже більш детально розглядаючи Литовських статут 1529 р., варто звернути увагу на те що, як і попередньому кодифікованому акті, була наявна норма, що передбачала відповідальності за посягання життя та здоров'я особи, так ст. 9 Розділу 7, за тяжке тілесне ушкодження у формі поранення або ушкодження певної частини тіла або обличчя саме шляхтича, згідно із Статутом, за таке діяння відповідальність наступала у формі сплати так званого викупу. Принагідно сказати, що сучасні науковці наголошують на настанні різних видів відповідальності залежно від соціального стану, до якого належала особа, що вчинила подібний злочин [3, 6, с. 69, с. 87].

Необхідно також зупинитися та розглянути більш детально період Гетьманщини, який характеризується становленням відповідних джерел права. Так, зокрема О. В. Макаров зазначає, що в проміжку між 1648-57 рр. під злочином мали на увазі протиправне діяння, що суперечило суспільним інтересам, важливим є те що, відбувається виокремлення формального та матеріального елементів злочину. Вбачається не дуже логічним висновок А. Г. Гаркуши про те, що по більшій частині відносили на Запорізькій січі врегульовувалися лише нормами звичаєвого права. Як контраргумент можна навести кодифікований акт більш пізньої доби, а саме “Права, по которым судится малороссийский народ”(1743), зокрема саме в цьому кодексі була зафіксована норма щодо відповідальності особи за нанесення побиття та знущання у формі грошових штрафів, а у разі заподіяння тяжких наслідків, до винного могли застосувати й фізичну розправу, хоча думка деяких науковців розділилася, панує думка, що все ж таки не дивлячись на відповідний писаний акт, в більшості випадках керувалися здебільшого звичаєвим правом [3, 7, с. 368].

На жаль, неможливо оминати період існування України під гнітом Московії та їхніх спроб врегулювати кримінальне законодавство, що логічно розповсюджувалися і на територію України. Результатом такого намагання стало прийняття у 1649 р. Соборного Уложення. За словами О.І. Чистякова в цьому кодифікованому акті дійсно був окремий вид злочинів проти особи, до яких також відносили і побої. Говорячи про ст. 10 Глави XXII Соборного Уложення, слід зазначити, що цією нормою охоплювалися каліцтво та побої у формі активних дій, що спричиняли тяжкі наслідки. Окрім того статтею також було передбачено такий специфічний вид злочину як «Наруга мучителя», що по суті нічим не відрізнявся орім лише мети, що посягала вже й на честь і гідність потерпілого, виходячи із лексичного трактування. Як сьогодні, існувала проблема розмежування основних понять, що досліджуються в цій роботі, а саме побоїв та мордувань, проте на мою думку великим досягненням взагалі було те, що ці злочини виділяли в окрему групу, оскільки логічним є висновок про те, що відповідна класифікація була результатом розуміння цінності людського життя, а також невід'ємних честі та гідності. [3,7].

Наступним кроком в змінах щодо кодифікації злочинів стали Військові Артикули видані за правління Петра I у 1715р., здебільшого вказані Артикули стосувалися військових злочинів та передбачали зведення законів, що не мало в своєму змісті поділу на розділи що могли б бути присвячені охороні життя та здоров'ю, хоча таке поняття як «мордування» все ж таки згадується як кваліфікуюча ознака вбивства [3, 8, с. 92].

Якщо говорити про перше законодавче закріплення поняття «мордування», то воно сталося у 1845 р. з прийняттям Уложення про покарання кримінальні і виправні. Це був самостійний злочин, що межував поруч із мученням, однак він передбачав спричинення тілесних ушкоджень різної тяжкості як наслідку

посягання на життя та здоров'я, що вчинялося з особливою жорстокістю та мученням, до того ж мова також йшла й про незаконне обмеження волі. Однак «побої» та «мордування» все ж таки розрізнялися, так для мордування було не обов'язковим встановлювати небезпечність скоєного злочину. Тобто, зазначене вказує на те, що відповідна норма була певним праобрзом сучасного розуміння змісту ст. 126 КК України, де головним об'єктом посягання все ж таки виступає честь і гідність людини. [3, 9, 10, с. 70].

Ще однією важливою фазою становлення кодифікації злочинів були Судові статuti, що були затверджені у 1861 році, проте не дивлячись на достатній рівень законотворчості, питання побоїв лише побічно згадувалось у ст. 142 «Про образу честі і погрози насильством», що передбачала відповідальність у вигляді позбавлення волі, що не перевищувала строку більше трьох місяців у разі вчинення самоправства або насилля, що не мало наслідком тілесні ушкодження. [3, 11].

Проте на думку більшості науковців, в тому числі П.М. Кабанова та А.Н. Симіненко, саме за часів радянського союзу сформувалося бачення системи розподілу злочинів проти життя і здоров'я людини, що базувалося на нормах передбачених Кримінальним Уложенням 1903р., а саме диференціація за наслідками: тяжкі, середньої тяжкості та легкі. На жаль окупація української держави радянською владою мала дуже сильний вплив, одним із доказів було те, що кримінальні кодекси здебільшого були перекладені з російської, тому в багатьох застосованих поняттях в українських редакціях кодексів вбачалось доволі багато плутанини з перекладами. Так, у КК УРСР 1922 вже було наявна ст.157 КК УРСР, що передбачала настання відповідальності за нанесення побоїв та мордування, так зокрема ч. 2 ст. 157 КК УРСР мордування виступало лише кваліфікуючою ознакою. [3, 12, с. 22]. Взагалі «мордування» сприймалося більше

в контексті ст. 149 КК УРСР, в якій диспозиція також мала в своєму складі і катування, їхній синонімічний зміст передбачав спричинення тяжких тілесних ушкоджень, нанесення яких, могло спричинити смерть потерпілого. Особливістю цієї статті було те, що спосіб вчинення цього злочину мав бути здійснений у формі мучення та завдати особі фізичних страждань. [3]

За редакції КК УРСР 1927 року, норма, що передбачала відповідальність за нанесення побоїв та інших насильницьких з відповідними кваліфікуючою ознакою мордування особи містилась у ст. 153 КК УРСР. Слід також додати, що схожу кваліфікуючу ознаку мала і ст. 146, проте «мордування» в цій статті співіснує із поняттям «катування». Вже у КК УРСР 1960 р. це неспівпадіння було виправлено, а замість терміну «катування» було застосовано «мучення». Взагалі дослідники, зокрема Е.О. Багун, вважають, що редакціями кримінальних кодексів 1959-1961 років було зроблено доволі конструктивні видозміни, наприклад відбулося повернення до вищезгаданої триступеневої класифікації тілесних ушкоджень внаслідок злочинного посягання, окрім того було запроваджено більш важкий ступінь покарання.

Отже можна дійти до висновку про те, що стаття 126, яка закріплена сьогодні в КК України є певним спадком радянської доби й досі має свої відголоски в дусі деякої невизначеності певних термінів та понять, однак вже не в умовах перекладу, про питання неточності визначення складу злочину, а також та перегляду міри відповідальності за «побої і мордування» йтиметься у наступних розділах цієї курсової роботи.

1.2. . Проблеми визначення побоїв і мордувань

Перед початком коректної роботи над суттю криміналістичної характеристики злочину передбаченого ст. 126 КК України, важливо зрозуміти

за якою саме з переліків її концепцій буде досліджуватися зазначене кримінальне правопорушення.

Так загальну картину криміналістичної характеристики будуть складати основні складові концепції розуміння криміналістичної характеристики злочинів проти життя та здоров'я людини, окремі наукові статті які зачіпають різні елементи криміналістичної характеристики саме злочину передбаченого ст. 126 КК України, а також судова практика, у вигляді судових, що знаходяться в межах публічного доступу Єдиного державного реєстру судових рішень України.

На тему визначення поняття основної концепції криміналістичної характеристики та її структурних елементів шириться доволі багато дискусій серед науковців, зокрема щодо того які саме елементи до зазначеного поняття безпосередньо варто до нього включати. Так, одні дослідники вважають, що криміналістична характеристика представляє собою «систему даних» [13, 14, с. 5], інші наполягають на тому, що це «сукупність ознак» [15, с. 24], або ж «наукова конструкція» [16, с. 17]. Проте важливо наголосити на тому, що ж сама структура побудови складових не викликає питань з цієї точки зору, погляди науковців цілком сходяться на тому, що основні структурні елементи є загальнообов'язковими для всіх видів злочинів. [13]

Загалом в науковій літературі згадується, що питання необхідності дослідження криміналістичної характеристики виникло ще задовго до самого поняття, в процесі окремого вивчення елементів різних видів злочинів. Першим, хто згадав про криміналістичну характеристику був радянський вчений-криміналіст О. Н. Колісніченко. Вчений вважав, що криміналістична характеристика за своїм значенням відноситься до одного з найбільш важливих методів розслідування злочинів, проте незважаючи на О. Н. Колісніченком до даної методики, науковцем так і не було сформульовано чіткого визначення

структурних елементів та самого поняття досліджуваного терміну в загальному, в загальному обрисі також. [13, 17, с. 14].

Ще один вчений криміналіст, який досліджував поняття криміналістичної характеристики був Л. О. Сергєєв. В свою чергу Л. О. Сергєєв вже зосередив свою увагу на сутності та основних елементах криміналістичної характеристики. До структури він відносив способи вчинення, умови та обставини скоєння злочину, взаємозв'язок з іншими діями (мова йде не лише про злочини, але й про дії, що мають спільні ознаки, однак не утворюють складу злочину), задля кращого їхнього відмежування. [13, 18, с. 5].

Так, наприклад В.В. Тіщенком було також наведено доволі ґрунтовне розуміння поняття, а саме де криміналістична характеристика виступає загальною моделлю окремих злочинів, які зазвичай використовуються слідчими в процесі розслідування з метою встановлення зв'язку між усіма елементами, що в результаті має більшу результативність в роботі. Тобто маючи типову картину будь-якого зі злочинів, слідчий може порівняти наявні в нього елементи, і виходячи вже з аналізу робити, надати більш чітку кваліфікацію злочину, що є доволі ефективним методом розслідування. [19, 20,21]

Однак доволі популярною залишається дискусія, щодо необхідності розроблення моделей криміналістичної характеристики для кожного окремого злочину. Так, наприклад група з вчених Р. С. Белкін, І. Є. Биховський і О. В. Дулов висунули твердження про, те що криміналістична характеристика це за своєю суттю доволі абстрактне поняття та не передбачає розроблення індивідуальних моделей для кожного зі злочинів. Хоча науковцями і не відкидався той факт, що відповідна «сукупність ознак та даних» в подальшому безпосередньо впливає на вибір методики розслідування та, оперативно-розшукову діяльність слідчих. [22, с. 56].

Проте залишається достатньо багато прихильників розроблення індивідуальних методик розслідування відповідно до кожного зі злочинів. [13, 23, с. 17]. Щодо цього аспекту, було б доцільно навести думку О. О. Фокіної, стосовно того, що «...конкретний злочин - одиниця сукупності, іменована видом злочинів. Скласти типологічну характеристику сукупності можна лише в результаті дослідження одиниць, що входять до неї. Тому в кожній з них мають бути виділені елементи, враховані наявні між ними зв'язки, характер взаємодії з іншими явищами. Криміналістична характеристика роду злочину - лише результат аналізу безлічі одиничних злочинів» [13,24, с. 18].

В контексті питання, що розглядається, здається доволі влучною думка науковців про те, що криміналістична характеристика, в першу чергу, дає можливість змодельовати версії щодо подій та обставин, які не були вставлені слідчими під час оперативно-розшукових дій, окрім того посилаючись на досвід багатьох криміналістів, рівень можливостей отримання всієї інформації на початкових етапах розслідування є доволі незначним, тому багато науковців все ж таки схиляється до думки про необхідність розроблення таких моделей криміналістичної характеристики, що є цілком обґрунтованою позицією. [13]

Говорячи безпосередньо про криміналістичну характеристику злочинів проти життя та здоров'я, слід сказати, що наукою вже розроблено доволі багато внутрішньо криміналістичних методик, які використовують при розслідування злочинів передбачених розділом II КК України, окрім того у науковій літературі доволі багато посилань на ефективність застосування такого виду засобів при розслідуванні, як наслідок підвищення результативності роботи слідчих.

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що більшість науковці в процесі дослідження криміналістичної характеристики злочинів проти життя та здоров'я людини включають до її поняття наступні структурні елементи: час, місце,

обстановку вчинення злочину, спосіб підготовки, вчинення та приховування злочину, наслідки злочинного діяння, картину слідоутворення, мотив і мету вчинення злочину, особистість злочинця, особистість, характеристика стосунків між потерпілим та злочинцем. [19,25]

На відміну від інших злочинів зазначених у розділі II КК України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», ст. 126 що передбачає відповідальність за «Побої та мордування» не є доволі поширеною серед тем дослідження криміналістичної характеристики, на відміну кримінально-правового визначення цього діяння, що ще раз підтверджує актуальність дослідження зазначеної теми.

Слід також сказати, що окремі елементи криміналістичної характеристики злочину «побоїв і мордувань» звичайно попередньо досліджувалися науковцями-криміналістами. Сама ж складність створення відповідної криміналістичної методики полягає у нетиповості наслідків, а саме відсутності видимого результату діяння, що дуже ускладнює сам процес розслідування правопорушення передбаченого ст. 126. КК України. Окрім того у 2017 році Законом України № 2227-VIII прийнятим Верховною Радою 06.12.2017, було внесено зміни до КК України, а саме додано ст. 126¹ «домашнє насильство», яка в свою чергу дещо звузила рамки дослідження криміналістичної характеристики. [19]

Отже проаналізувавши загальну характеристику, генезу та природу злочину побоїв і мордувань, а також загальну концепцію сутності криміналістичної характеристики можемо дійти висновку про те, що загалом конструкція статті 126 КК України є доволі розпливчастою, як результат

відповідного історичного розвитку норми. Однак саме за допомогою криміналістичної характеристики можливо встановити більш точне розмежування статей, що за своєю диспозицією мають дещо схожий склад злочину.

1.3. Елементи криміналістичної характеристики побоїв і мордувань

Попереднь досліджуючи питання криміналістичної характеристики злочину передбаченого ст. 126 КК України, було проведено аналіз судової практика. Так за запитам «стаття 126 КК України», «побої і мордування» у Єдиному державному реєстрі судових рішень у загальному доступі наявно лише 117 справ, 81 з яких є релевантними виходячи з контекстуального пошуку, до того ж всього 12 з них – це вирoki суду та 10 – постанови. Загалом способи вчинення наводилися у вигляді нанесення тілесних ушкоджень шляхом ляпасів, тягання за волосся, ударів ногами та придушення. Виходячи з такої невеликої кількості публічно доступних справ у ЄДРСР, було б цілком логічно звернутися до статистичних даних раніше висвітлених у наукових працях дослідників-криміналістів.

Так наприклад у своїй А.Г. Гаркуша та В. В. Лень у своїй монографії «Побої і мордування у кримінальному праві та законодавстві» наводять наступну статистику в контексті кримінальних проваджень, щодо найпоширеніших способів вчинення досліджуваного злочину:

1. нанесення одного удару – 31 %;
2. двох і більше- 43 %;
3. побої, що носили характер мордування, – 6 %;

4. інші насильницькі дії (здушування ший, виривання волосся, ураження електричним струмом та ін.) – 30 %.[3]

Виникає доволі багато питань до поняття «інші насильницькі дії», через те, що воно містить у собі певну невизначеність. Більшість науковців схиляється до думки, що цим поняттям охоплюється процес завдання фізичного болю будь-яким з можливих способів, окрім ударів та побоїв що не спричиняють видимих слідів та ушкоджень на тілі потерпілого. [3,4, с. 277]. Тобто визначальним критерієм є саме факт завдання болю, в незалежності від способу яким він завдається, адже результатом зазначеного протиправного діяння в будь-якому випадку буде зниження якості життя людини, незалежно від ступеню його заподіяння. [3]

Мордування ж за своєю суттю відрізняється лише системністю завдання «інших насильницьких дій» [3]. Проблема в даному випадку полягає в тому, що термін «інші насильницькі дії» вживається до злочинів «різної важкості», що в свою чергу породжує певну невизначеність під час правозастосування в подальшому. Оскільки відсоток вчинення злочину «побоїв і мордувань» є достатньо високий було б доцільно більш конкретно прописати можливі способи вчинення злочину передбаченого ст. 126 КК України, зміни могли б позитивно вплинути на кількісне застосування цієї норми, особливо щодо вирішення питань кваліфікації злочинів на ґрунті ненависті, до яких відноситься досліджуване правопорушення. [2,3]

Щодо типової обстановки, знову ж таки, базуючись на статистичних даних наведених А.Г. Гаркуша та В. В. Лень у монографії «Побої і мордування у кримінальному праві та законодавстві» зазвичай мова йде про вираження нетерпимості та зневаги до особи потерпілого, що вчиняється здебільшого на ґрунті неприязних стосунків що можуть мати довготривалий характер, або ж на

основі попередньої упередженості до представників різних релігійних конфесій, етнічних меншин, ЛГБТ-спільнот. Отже щодо місця вчинення злочину, наводять наступні дані:

1. інформація у кримінальних провадженнях відсутня щодо місця вчинення злочину – 53%;
2. вулиці, парки, сквери – 19%;
3. квартири та інші приміщення потерпілого – 18%; засудженого – 19%;
4. публічні місця – 10 %.[3]

Щодо часу та сезонності, то вдень – скоюється близько 61 % злочинів «побоїв і мордувань»; ввечері та вночі – 39 %; якщо дивитися на статистику за порами року, то найбільший сплеск припадає на весну – 44%, літо – 22%, осінь – 18% та зима – 16%; щодо календарних днів то 71 % злочинів здійснюється у робочі дні, 20% у вихідні та ще 9 у святкові. [3]

Виходячи з вище зазначеного, слід сказати, що цілком доцільно було б більш чітко окреслити межі визначення термінів які застосовуються у ст. 126 КК України. Причина є доволі зрозумілою, бо починаючи шукати визначення одного терміну, впливає необхідність в пошуках іншого. У кримінально-правовій доктрині і не тільки панує думка про те, що чим зрозуміліший закон, тим більш якісно він сформульований. Така невизначеність у кодексі, в загальному, насправді не відповідає, всьому тому комплексу криміналістичних елементів, які застосовуються при визначенні методики розслідування злочину, тому було б доцільно ввести певне розмежування щодо поняття «інших насильницьких дій», що стовідсотково позитивно вплине і на саму концепцію криміналістичної характеристики саме злочину «побоїв і мордувань». [2,3]

Вивчення особи злочинця складає один із основних елементів дослідження методики розслідування на якій безпосередньо базується криміналістична характеристика побоїв і мордувань. Так цілком логічним вбачається думка Р.А. Ахмедшина, що зазначений елемент є складовою дослідження усіх розділів криміналістики [26, 27, с. 32].

Аналіз особи злочинця визначають комплексний процес, зокрема в науково-правовій літературі виділяють доволі багато можливих напрямків дослідження «особи злочинця» що вчинила правопорушення. Зокрема Р.С. Белкін наголошував на необхідності досліджень в межах кримінологічних, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, соціально-психологічних, судово-психологічних і криміналістичних напрямків. [26, 28 с. 34–35]. Проте важливо зазначити, що всі напрямки зазвичай застосовуються в розуміння єдиного наукового підходу, що забезпечує правове дослідження в умовах криміналістичної характеристики. Зазвичай при збиранні даних та характерологічних ознак особи злочинця, відбувається певна типізація, що в подальшому дозволяє обрати найбільш результативну тактику розслідування правопорушення [29, 30 с. 14] [26, 31, с. 28]. В контексті вище викладеного, було б доцільно навести думку П.С. Матишевський про те, що на «особі злочинця» тримається увесь масив складових злочину, а сама його характеристика є визначальним елементом причинно-наслідкових зв'язків стосовно правопорушення як такого. Г. А. Густов вважає, що злочинець є продуктом суспільства в якому він здійснює свою життєдіяльність, що безпосередньо є зовнішнім фактором впливу на формування світоглядних позицій та принципів особи, її манеру поведінки та копінг стратегій. [26, 32, с. 63]. На підтвердження вище наведених позицій, можна навести також висновок О.Н. Колесніченко щодо важливості будь-якого з елементів криміналістичної характеристики

правопорушника, оскільки ця складова може значно збільшити результативність визначення методики розшукової діяльності стосовно особи. [26, 33, с. 29–42].

Розглядаючи питання надання характеристики «особі-злочинцю», що вчинив злочин передбачений ст. 126 КК України, у правовій літературі зазначену групу правопорушників розділяють на певні підтипи, основи відокремлення яких базуються на їхніх мотивах, соціальному середовищі в якому був здійснений цей вид злочинів, рівні небезпечності, та способах.

Навряд чи можна погодитися з думкою про те, що в основному зазначені злочини даного виду вчиняються на ґрунті сімейно-побутових конфліктів. Як вже зазначалося в попередніх розділах, у 2017 році Верховною Радою було внесено зміни до КК України, а саме включено ст. 126¹ «домашнє насильство». Дійсно до зазначених змін, домашнє насильство кваліфікувалось за цією статтею, однак після рамки дослідження криміналістичної характеристики були дещо звужені. У судовій практиці вже можна знайти вирок де особу визнають винною саме у вчиненні домашнього насильства, так для приклада 27.09.2022 Шаргородським районним судом у справі № 152/813/19 було винесено вирок про визнання особи винуватою у вчиненні злочину, передбаченого саме ст.126-1 КК України та засуджено до покарання у виді арешту строком на п'ять місяців.

Прикладом попереднього застосування ст. 126 КК України в контексті притягнення особи до відповідальності за вчинення домашнього насильства можна навести вирок Шацького районного суду Волинської області від 15.01.2016 у справі № 170/1/16-к, де за обставинами справи особа перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, під час сімейного конфлікту, умисно, шляхом вчинення насильницьких дій, що виразилися в нанесенні удару ногою в праву гомілку своїй матері, правопорушник завдав їй фізичного болю, не спричинивши тілесних ушкоджень. За результатами розгляду справи суд визнав ОСОБУ_1 винним

у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 126 КК України, та призначив узгоджене сторонами основне покарання у виді штрафу.

Важливо зазначити, що діяння передбачене ст. 126 КК України також відноситься до злочинів ненависті, що безпосередньо виступає характерологічним фактором визначення ознак «особи злочинця». Зазвичай підґрунтям у даному випадку виступає упереджене ставлення до іноземців етнічних меншин, представників ЛГБТ- спільноти або ж релігійна нетерпимість.

Варто наголосити на тому, що за інформацією Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (ODIHR) часто подібні упередження потребують додаткових доказів у суді у вигляді декількох показників відповідного ставлення злочинця. Як вже зазначалося в попередніх розділах диспозицією ст. 126 КК України не передбачено що у результаті побоїв чи інших насильницьких дій можуть бути спричинені будь-які тілесні ушкодження. В результаті, доволі часто, через відсутність видимих ознак, та складності доведення декількох показників упередженості, застосовується стаття про хуліганство, що в свою чергу призводить ігнорування першочергово мотиву здійснення злочину, що взагалі-то є основою кримінально-правової кваліфікації. [34]

Окрім того, слід також взяти до уваги пропозицію О. Грищенка щодо зниження віку до 14 років стосовно відповідальності за вчинення злочину передбаченого ч. 2 ст. 126 КК України, оскільки зазначений вид правопорушення є доволі поширеним серед молоді. [3]

Отже складання криміналістичної характеристики «особи злочинця» є достатньо складним процесом, зважаючи на обширність показників за якими вона здійснюється та ступінь тяжкості злочину «побої та мордування».

Криміналістична характеристика за своєю сутністю є багатогранним поняттям, яке включає в себе дуже багато елементів, що зумовлюють ту чи іншу методику розслідування злочину. До того ж «Побої та мордування» мають доволі невизначені умови диспозиції за ст. 126 КК України, що зумовлює набагато ширші межі криміналістичного дослідження, ніж це можливо насправді потрібно.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ

Слід розпочати з того, що досудове розслідування - це в першу чергу, стадія кримінального провадження на етапі якого завдяки аналітико-синтетичній роботі інтелекту слідчий, або ж відповідні працівники правоохоронних, органів повинні здійснити відтворення обстановки вчиненого злочину, з'ясувати особу злочинця та виявити інші обставини для створення більшої доказової бази за матеріалами справи. Для того щоб зазначений вид розумової діяльності представників правоохоронних органів мав результативність, необхідно звернути увагу на використання визначених юридичною наукою та практикою методів та засобів для досягнення кінцевої мети досудового розслідування. Одним із таких методів є «планування розслідування», оскільки за умови його застосування, слідчим у своїй роботі, процес розслідування стає більш організованим та як наслідок ефективним щодо кожного з кримінальних проваджень. Так, варто погодитись з тезою наведеною у підручнику за редакцією Р. С. Белкіна про те, що «планування – це складний розумовий процес, сутність якого полягає у визначенні спрямованості та завдань розслідування, способів та засобів їх вирішення у межах закону». [51; 52 с. 475].

Щодо інших визначень поняття «планування розслідування», в науковій доктрині також зустрічається більш розширене тлумачення. Відповідно до однієї з багатьох дефініцій планування – це «розумова діяльність слідчого, спрямована на оцінювання інформації про злочин, висунення версій, визначення на їх основі обставин, що підлягають встановленню, і необхідних для цього слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та термінів їх проведення» [51;53, с. 385]. А, ось М. В. Салтевський говорить про те, що планування – це «найбільш доцільна і

цілеспрямована діяльність, яка дозволяє швидко і ефективно організувати збирання, дослідження і використання доказової інформації для розшуку і встановлення правопорушника та інших обставин, що підлягають доказуванню» [89, с. 317]. Якщо ж говорити про психологічні аспекти зазначеного терміну, влучним є міркування О. Б. Мельникова та Р. М. Шехавцова, які розуміють цей процес як «планування кримінально-процесуальної діяльності по розслідуванню кримінальних правопорушень як складну мисленеву діяльність слідчого по визначенню конкретних завдань розслідування та послідовності, способів організації та проведення процесуальних дій та рішень, розшукових та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на їх вирішення». [51; 54, с. 8].

Питання планування є важливим з точки зору подальшої організації розслідування. На підтвердження цієї думки можна навести твердження Ю. М. Чорноуса стосовно того, що «Якщо сутність планування полягає в тому, щоб правильно окреслити програму дій під час досудового розслідування, організація розслідування полягає в забезпеченні реалізації наміченого плану. Планування та організація органічно зв'язані, оскільки перше передбачає здійснення другого». [51; 55, с. 318,]

Висування версій є одним із безпосередніх завдань планування, саме завдяки обставинам, які підлягають встановленню відбувається їхня перевірка. «Проведення першочергових та невідкладних слідчих (розшукових) дій створює необхідну інформаційну базу для планування, є «матеріалом» для побудови криміналістичних версій, які, як відомо, визначають напрямки планування» [51; 55, с. 318]. На думку Р. С. Белкіна саме вивчення першочергових відомостей, з'ясування обставин, висунення можливих версій та інших завдань та методів розслідування є головними елементами цього процесу. [51; 56, с. 38].

Підсумовуючи, можемо дійти висновку про те, що «організація розслідування», «обставини, що підлягають встановленню» та «висунення версій» є одними із ключових елементів розслідування в загальному розумінні відповідно до наукової доктрини.

2.1. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування побоїв і мордувань

Отже відповідно до юридичної практики розслідування кримінальних злочинів, досліджуваний процес зазвичай складається з трьох основних етапів: початкового, подальшого та завершального. З цих основних стадій відповідно до наукової доктрини початковий етап є вирішальним, саме під час нього має здійснюватися певний набір процесуальних дій, які в подальшому будуть визначати результативність здійснення кримінального провадження слідчими органами та відповідність такої діяльності законодавчим вимогам кримінально-процесуального законодавства. В контексті розуміння Кримінально-процесуального кодексу України (далі - КПК України) відповідно до ч. 1 ст. 214 підставами для початку досудового розслідування є обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. У разі наявності приводу, що такі обставини мали місце, слідчий або прокурор зобов'язані внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. [37; 42]

Загалом за версією С. М. Стахівського «метою кримінально-процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини, а її досягнення можливе лише тоді, коли під час провадження у кримінальній справі з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені усі факти і обставини,

які мають значення для правильного вирішення цієї справи. Сукупність таких фактів і обставин утворюють предмет доказування у кримінальній справі» [51; 57, с. 18]. На думку ж В. В. Тіщенка «обставини, які підлягають встановленню, на відміну від криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, інтегрують у собі властивості правової сутності кримінального правопорушення. Це дає змогу виділити з усіх подій і діянь ті, які наділені ознаками кримінально-правового, юридично значущого характеру (суспільна небезпека, протиправність, винність, караність), і дати їм правильну кримінально-правову оцінку, що виражається у визначенні в них відповідного складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом. Таким чином обставини, що підлягають встановленню, уособлюють цілі розслідування у кожній кримінальній справі, встановлюють межі доказування, засвідчуючи своїм змістом повноту та об'єктивність розслідування». [51; 58, с. 142]

Звичайно, для того щоб стверджувати факт вчинення кримінального правопорушення, варто мати хоча б якісь мінімальні ознаки того, що згадувані обставини можуть про це свідчити, так наприклад слушною є думка щодо цього Л. М. Лобойко про те, що «для початку досудового розслідування достатньою є мінімально необхідна кількість таких ознак як: суспільна небезпека і протиправність (ознаки правопорушення) та об'єкт і об'єктивна сторона (ознаки складу правопорушення)». [37;38]

Якщо говорити про основні завдання, які необхідно виконати на етапі початкового розслідування, в цьому випадку, варто навести загальну позицію таких науковців, як Є. Г. Коваленко та В. Т. Малярєнко про те, що «безпосередніми завданнями стадії початкового етапу розслідування є швидке встановлення наявності або відсутності достатніх даних, що вказують на ознаки злочину, а також обставин, що виключають кримінальне провадження, у

зв'язку з чим вся робота на цій стадії спрямовується на збирання фактичних даних, які в подальшому мають бути визнані достатніми для прийняття рішення по справі». [37;43, с. 225]

За умови, що одним із головних завдань кримінального провадження та розслідування, в цілому, є встановлення наявності складу злочину в діях особи, вважається доцільним застосування концепції «семи запитань», яка була запропонована О. М. Васильєвим. Сама теорія передбачає наступний перелік запитань: хто, що, де, коли, у який спосіб, чи хтось допомагав, чому. Весь інший масив роботи слідчого відповідно до практики розслідування стосуватиметься вже елементів складу злочину безпосередньо. Доцільність застосування зазначеної теорії підтверджується переліком обставин, що входять в предмет доказування відповідно до ст. 91 КПК України. [37, 39]

Тобто, виходячи з вище зазначеного, можна стверджувати, що початковий етап розслідування є об'єктом дослідження криміналістики, що в першу чергу застосовується для розмежування етапності з відкриттям кримінального провадження та початком досудового розслідування. Під час цієї фази розслідування слідчі зазвичай встановлюють ознаки злочинного діяння, які в подальшому слугують необхідними даними для подальшого інформування співробітників правоохоронних органів, створення можливих версій здійснення кримінального правопорушення, підготовки наступних етапів розслідування, встановлення особи злочинця та його затримання, встановлення наявності чи відсутності достатніх доказів вини особи [37]. З цього приводу, можна погодитися з думкою А. В. Мазур про те, «на початковому етапі визначають загальний напрям розслідування, висувають та перевіряють перші слідчі версії, планують далі дії. Відповідно до отриманої первинної інформації, наслідків її перевірки і логічної оцінки орган досудового розслідування визначає першорядні

завдання, розробляє стратегію і скеровує весь хід подальшого розслідування». [41, с. 435; 37; 51; 59]

Наведене вище твердження також підтверджується міркуванням М. М. Коваль, яка присвятила свою наукову діяльність дослідженню методики розслідування катувань. Науковиця зазначає, що «організація розслідування на початковому етапі передбачає переважно роботу з наявною інформацією, її опрацювання й оцінку» [40, с. 97]. Під наявною інформацією - мають на увазі данні про особу потерпілого (потім це дасть змогу більш точно встановити мотив та цілі особи, що здійснила кримінальне правопорушення, це також має значення і для встановлення місця та способу; важливим є також час внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР)). Істотним для слідства є з'ясування джерела відомостей (ким було надане повідомлення про вчинений злочин, яким саме способом зв'язку воно було надіслано, обов'язковим є також встановлення особи, яка звернулась до правоохоронних органів якщо, це особа не є потерпілим). Важливою складовою є також огляд місця де було здійснено злочин. Базуючись на отриманій інформації та виконуючи кожне з завдань слідчий може здійснити оцінку «слідчої ситуації» та спланувати наступні кроки та завдання під час досудового розслідування та так чи інакше сформулювати можливі версії того, як саме був здійснений злочин. Окрім того, правоохоронні органи, використовуючи подібну модель розслідування, можуть більш точно визначити кого зі спеціалістів варто було б залучити та які криміналістичні прийоми варто було б застосувати для прискорення процесу. [37, 40 с. 98]

Переходячи до питання встановлення обставин, які мають бути встановлені саме під час розслідування побоїв і мордувань, необхідно наголосити на тому, що є доволі непростим завданням для слідчого, у зв'язку з двоїстою природою інформації щодо фактичних обставин здійснення злочину. Така особливість

також впливає на складність встановлення винуватості та може спричинити викривлене сприйняття «слідчої ситуації». Аналіз зібраних даних на початковому етапі досудового розслідування не є підставою для здійснення беззастережного висновку про здійснення саме злочину «побоїв і мордувань», оскільки все ж таки існує певна ймовірність того, що інформація була встановлена в неповному розмірі з різних причин. (стаття про ДН) З цього, власне, впливає своєрідність криміналістичної характеристики досліджуваного кримінального правопорушення, що зумовлює потребу в максимально ретельній оцінці всіх можливих зав'язків особи потерпілого та підозрюваних, включно з періодом, що передував злочину. Такий деталізований аналіз дасть змогу відмежувати «побої і мордування» від інших суміжних злочинів, які на перший погляд схожі між собою, якщо порівнювати об'єктивну сторону кожного з них. [37]

Якщо говорити про конкретну практику розв'язання задач, які стоять перед слідчим саме на етапі початкового розслідування для розуміння загальної картини саме цього виду злочину, є наступні елементи: з'ясування місця, часу та обставин, під час яких було здійснено злочин. Сутність злочину, пошук та фіксування можливих слідів, джерел доказів; пошук та встановлення свідків, очевидців процесу скоєння кримінального правопорушення. Встановлення особи злочинця (підозрюваного), його подальший розшук та затримання; збір та підготовка всіх можливих доказів які могли б слугувати ґрунтовною підставою для повідомлення про підозру. (стаття ДН) Для того щоб підсумувати доцільність виконання наведених задач розслідування, варто звернутися до дослідження методики розслідування злочинів проти життя та здоров'я Є. Г. Сахарова, у якій науковець зазначив, що слідчому необхідно з'ясувати обставини, які безпосередньо пов'язані фактом вчиненням самого кримінального правопорушення, його метод, наслідки (завдана шкода), а також особу потерпілого та особу підозрюваного. [37; 44]

Отже загальний алгоритм дій слідчого у разі повідомлення про вчинення злочину «побоїв і мордувань» відповідно сталого погляду закріпленого науковою доктриною має виглядати наступним чином:

- 1) внесення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань інформації щодо вчинення злочину;
- 2) повідомлення потерпілій особі, про початок досудового розслідування, обов'язково з вказівкою номеру справи в ЄДРДС;
- 3) проведення судово-медичної експертизи, за умови наявності підстав вважати що були нанесені побої, або здійснено мордування;
- 4) у разі наявності «слідів» побоїв та мордувань, правоохоронні органи зобов'язані розпочати досудове розслідування та передати відомості до ЄДРДС. [37]

Слід зауважити, що після прийняття слідчим рішення про виїзд на місце події, обов'язково має здійснюватися первинна оцінка повноти та змісту інформації, що була отримана в ході виклику. Окрім того, працівникам правоохоронних органів варто також з'ясувати чи надходили раніше виклики від особи, яка здійснила повідомлення та чи хтось з потенційних суб'єктів кримінального правопорушення або ж особа потерпілого знаходились на момент здійснення злочину на профілактичному обліку Національної поліції України. [37,45]

Стосовно вивчення матеріалів справи, зібраний завдяки первинній перевірці та безпосередньо виїзду слідчого на місце події, після занесення відомостей до ЄДР, відбувається оцінка отриманої слідчими інформації відповідно до наступних параметрів: від кого саме здійснювалось інформування про вчинення «побоїв і мордувань», стан особи що звернулась із повідомлення, вірогідність викривлення сприйняття реальності через можливі хвороби чи

психологічний стан, змістовність інформації безпосередньо в матеріалах справи та чи не суперечить вона одна одній. [37]

Одночасно з етапом підготовки та оцінки відомостей щодо вчинення злочину передбаченого ст. 126 КК України, ще однією важливою задачею є встановлення ґрунтовних підстав вважати, що дійсно вчинений злочин підпадає саме під зазначену вище кваліфікацію. Так, наприклад, на думку О. В. Пчеліна тактичні завдання досудового розслідування можуть ділитися «на більш дрібні, які полягають, зокрема, у встановленні наявності суспільно небезпечного діяння, наявності ознак складу конкретного злочину, у встановленні можливих очевидців злочинної події, у пошуку та затриманні злочинця по гарячих слідах тощо» [2; 37; 46 с. 157]. В свою чергу, Ю. В. Кузьменко говорить про те, що «першою, хто виїжджає на виклики з домашнього насильства, є патрульна поліція. Поліція отримує повідомлення на 102, приймає повідомлення з національної гарячої лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації чи з інших джерел та організовує виїзд патрульної бригади на місце правопорушення. У деяких регіонах України першою за цим напрямом на місце події виїжджає створена спеціально група реагування поліції «Поліна». В межах повноважень поліції знаходиться прийом і розгляд заяв про вчинення домашнього насильства» [37; 47, с. 99].

Прибувши на місце події співробітникам правоохоронних органів варто в першу чергу оцінити загальний стан потерпілої особи та шкоду спричинену кримінальним правопорушенням та викликати карету швидкої допомоги у разі необхідності. [37]

В ході встановлення факту вчинення злочину передбаченого статтею 126 КК України, слідчий в ході розслідування має послуговуватися всіма можливими та доступними методами з метою створення максимально повної «доказової

бази», що також в майбутньому можна буде використати в майбутній реабілітації потерпілого. Варто зауважити, що для слідчого також бажано налагодити довірливі стосунки з потерпілим, оскільки це може вплинути на швидкість розслідування та повноту наданої інформації.

Отже, підсумовуючи, до тактичних завдань початкового розслідування відповідно до наукової доктрини та юридичної практики щодо «побоїв та мордувань» варто включити наступні дії:

- встановлення місця, часу та обстановки злочину;
- виявлення, фіксація та вилучення слідів злочину та інших речових доказів;
- встановлення, розшук і затримання підозрюваної особи;
- збирання достатньої доказової бази для притягнення особи як обвинуваченої;
- встановлення можливих свідків. [37]

В ході комунікації з особою потерпілим від «побоїв і мордувань», співробітникам правоохоронних органів бажано проявляти розуміння та переконати особу в необхідності проведенні судово-медичної експертизи, окрім того особі також важливо показати зацікавленість у наданні допомоги шляхом знаходження справжнього кривдника. Якщо, наприклад справа стосується злочину на ґрунті ненависті, працівники поліції також можуть надати інформацію та контакти держаних та громадських інституцій, які спеціалізуються на захисті порушених прав та наданні психологічної допомоги (реабілітації) саме певній категорії осіб. [37]

Якщо мова йде про виявлення ознак загальних ознак насилля, які в подальшому можуть свідчити про вчинення злочину «побої і мордування» то

працівникам поліції та слідчим необхідно звертати увагу на загальний психологічний та фізичний стан осіб потерпілого та кривдника (емоційна нестабільність, можливий стан сп'яніння, нездатність контролювати поведінку та мову тіла, реакції у вигляді плачу, крику чи абсолютної байдужості), характеристику обстановки за якої було здійснено кримінальне правопорушення. [37]

Тобто виходячи з вище зазначеного, можна підсумувати, що інформацію, яка може мати визначальне значення для криміналістичної характеристики, кваліфікації та подальшого досудового розслідування, становлять відомості отримані в ході з'ясування відповіді на три основні питання: стосовно кого було здійснено кримінальне правопорушення, ким та власне в який саме спосіб. [37]

На початку цього розділу мова йшла про планування, так ось, в аспекті розслідування злочину передбаченого ст. 126 КК України доцільно зауважити про необхідність застосування слідчим тактичних розрахунків в ході вжиття дій і заходів спрямованих на встановлення повноти доказової бази. Слідчий невідкладно має провести нагальний комплекс заходів, якій дозволив би уникнути пошкодження чи втрати доказів вчинення злочину. Саме цим характеризується початковий етап розслідування, коли існує певна терміновість певні слідчі-розшукові дії, оскільки повнота та достовірність відомостей отриманих на цій фазі вирішуватиме майбутній рух кримінального провадження у цьому виді справ. Це також впливає і на вибір слідчих розшукових дій, що можуть бути проведені в ході розслідування злочину «побоїв і мордувань», до них зокрема відносяться: огляд місця події; освідчування; допит потерпілого та свідків; допит підозрюваного. [2, 37]

Щодо зазначеної невідкладності вжиття необхідних слідчих (розшукових) дій, в ході свого дослідження щодо вбивств в місцях позбавлення волі, К. Г.

Шеленіна також звернула увагу на те, що «послідовність початкових слідчих дій залежить безпосередньо від слідчої ситуації. Під час виникнення невідкладного характеру якої-небудь дії, вони повинні бути негайно здійснені, оскільки зволікання може призвести до незворотної втрати можливості отримання доказів» [37; 48 с. 606].

У разі видимих ознак на тілі потерпілого тілесних ушкоджень у вигляді подряпин, синців, укусів або інших травм є абсолютно логічним рішення щодо проведення «медичної процедури» огляду побоїв, що дасть змогу кваліфікувати злочин більш точно та відмежувати його від інших суміжних та схожих складів злочину передбачених іншими статтями КК України. До лікаря слід звертатися протягом перших двох днів з дня нанесення побоїв, така терміновість дасть змогу більш чітко з'ясувати ступінь ушкоджень та характер їхнього нанесення, що фіксує лікар під час огляду. Проте, загалом, ліміт в рамках досудового розслідування щодо проведення такого виду слідчих дій відсутній. Після завершення медичного огляду за наявності тілесних ушкоджень видається довідка підтвердження їхнього отримання потерпілою особою, що також може стати підставою для відкриття кримінального провадження. [37]

Існує також варіант призначення судово-медичної експертизи. Якщо говорити про побої та мордування, то диспозиція статті 126 КК України передбачає, що насильницькі дії можуть підпадати під її визначення лише у разі відсутності тілесних ушкоджень, однак важливо також звернути фокус уваги на емоційно-психологічний стан потерпілої особи. В цьому випадку вважаємо, що було б доцільно провести судово-медичну експертизу з огляду на її визначену юридичною наукою мету, а саме: «мета цієї експертизи – не тільки визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, а й установлення часу і механізму їх заподіяння, виявлення даних про можливу родову належність використаної зброї

або знаряддя (вогнепального, тупого, гострого, колючо-ріжучого тощо), що особливо важливо на початковому етапі розслідування» [37; 49, с. 77]. «Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень проводиться, – зазначено у Правилах, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6, – згідно з Кримінальним та Кримінально-процесуальним кодексами України і цими Правилами». [50]

Отже, підсумовуючи, можна констатувати, що головною метою початкового етапу розслідування злочину «побоїв і мордувань» є саме з'ясування вихідної інформації, в свою чергу до переліку обставин, які підлягають становлення належать наступні: обставини пов'язані з подією кримінального правопорушення (час, місце, знаряддя, засоби та інші умови вчинення правопорушення); обставини пов'язані з особою потерпілим та кривдником (відомості та обставини, які визначають винуватість підозрюваного, поведінка до, під час і після вчинення правопорушення, форма вини, мотив і мета злочинної діяльності); визначення наслідків спричинених здійсненням злочину (чи заподіяна шкода здоров'ю потерпілого, наявність, характер і тяжкість тілесних ушкоджень або факт смерті тощо).

Початковий етап розслідування «побоїв і мордувань» в системі слідчої роботи є дуже важливою ланкою з огляду на те, що саме від цього проміжку часу визначається умовна «доля», оскільки від своєчасності слідчих (розшукових) дій, які вирішить вжити слідчий або працівник поліції та основі їхніх результатів здійснюється наступне планування стратегічних завдань для встановлення істини.

Отже, проаналізувавши певний масив юридичної літератури, можна дійти висновку про те, що початковий етап розслідування побоїв і мордувань є вирішальним з точки зору зібрання первинної інформації, що буде слугувати базисом для формування слідчих ситуацій. Так до переліку обставин, які необхідно встановити під час першочергового розслідування, зараховують наступні: час, місце, знаряддя, засоби та інші умови вчинення злочину; персональні дані особи злочинця та потерпілого; наслідки правопорушення.

2.2. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого з їх вирішенням

Розглядаючи наступне питання, варто почати з того, що етапу визначення типових слідчих ситуацій передують процес прийняття слідчим рішення про повідомлення кримінальному прокурору про підозру відповідно до ст. 276-279 КПК України. Головною метою слідчого в ході кримінального провадження є збір максимально повної доказової бази, задля доведення вини підозрюваного, всіх епізодів кримінального правопорушення та можливих співучасників. Завершальним етапом є пред'явлення обвинувачення. З цього приводу вбачається слушним зауваження Р. С. Белкіна, щодо провідної задачі цього етапу «розгорнуте, послідовне, методичне доказування». [51; 60, с. 261]

У випадку коли було встановлено особу злочинця та здійснено ґрунтовний збір матеріалів з належними доказами, які могли б слугувати підставою для притягнення до відповідальності, на наступній стадії досудового розслідування згідно із науковою доктриною «відбувається скрупульозна перевірка підстав обвинувачення, виявляються всі учасники та всі епізоди злочинної діяльності, вивчаються усі зв'язки між елементами складу кримінального правопорушення, встановлюються у всій повноті можливі причини й умови, що сприяли кримінальному правопорушенню». [51; 61, с. 637]

Тобто знову ж таки, в науковій літературі існують певні розбіжності, щодо розуміння основних завдань різних етапів досудового розслідування. Так, наприклад Р. С. Белкін відносив процес встановлення особи підозрюваного до наступної групи запитань після отримання та аналізу відомостей стосовно події злочину, що зазвичай виконується на початковому етапі розслідування. В свою чергу Л. Я. Драпкін на противагу зазначеному твердженню висунув думку про те, що, «після отримання даних, що дають підставу підозрювати конкретну особу у вчиненні кримінального правопорушення та його допиту як підозрюваного, завдання початкового етапу вважаються виконаними» [51; 62, с. 353]. Можна погодитися з думкою Л. Я. Драпкін, однак дещо варто уточнити, у своїй монографії І. В. Пиріг та Р. В. Карпенко вважає, що вже допит є елементом подальшого етапу розслідування, з чим важко не погодитись.

Переходячи до основної теми пункту 2 розділу 2, не завадить з'ясувати що саме відноситься до вже вище згаданого подальшої стадії розслідування. Загалом це стосується ситуації коли загальнодоступна інформація щодо події, мети, мотиву та способу вчинення злочину відома слідчому та опрацьована. Інакше кажучи, наявна в слідчого доказова інформаційна база дає змогу дати відповідь на більшість запитів які виникають під час початкового етапу розслідування. «Відомості, що перебувають у розпорядженні слідчого, на наступному етапі відрізняються більшим обсягом (кількісний критерій), а їх зміст – логічною впорядкованістю, більшою конкретністю, розмаїтістю процесуальних джерел, цілеспрямованістю й доказовою надійністю (якісні критерії). Всі ці властивості доказової інформації дають змогу перейти від евристичного (імовірнісного, багатoversійного, нерідко інтуїтивного) до дискурсивного (послідовного, побудованого на логічних висновках, отриманих з накопичених у справі доказів) варіанта розслідування». Зокрема Л. Я. Драпкін говорить про те, що «процес доказування, що здійснюється шляхом інформаційного розгортання вже наявних

вихідних даних до джерел нових або додаткових відомостей, а від них – до встановлення фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження». [51; 62, с. 354].

Саме від слідчих ситуацій залежить в подальшому загальний обсяг проведення тих, чи інших слідчих (розшукових) дій. Зсилаючись на статистику сформовану В. Г. Дрозд в ході проведення дослідження щодо справ пов'язаних з фізичним насиллям найбільш поширеними слідчими ситуації були наступні: «1. Особа, яка заподіяла тілесні ушкодження встановлена, затримана і щодо неї збирають докази для доведення винуватості (86,3 %). 2. Особа, яка вчинила злочин, не встановлена. По справі організована взаємодія слідчого з оперативними підрозділами органу внутрішніх справ. Планувалося проведення тактичних операцій по встановленню підозрюваного (5,9 %). 3. Психічне або інше важке захворювання підозрюваного (обвинуваченого) перешкоджало закінченню провадження по кримінальній справі (19,6 %). 4. Розслідуванню по кримінальній справі чинилася активна протидія (7,8 %): з боку правопорушника – 52,9 %, його близьких – 33,3 %, знайомих – 15,7 %». [51;63, с. 100]

Зокрема, у совоїй монографії І. В. Пиріг та Р. В. Карпенко, завдяки певному спостереженню дійшли висновку про те, що слідчі ситуації подальшого етапу розслідування здебільшого формуються на основі тих відомостей, які були зібрані на попередньому етапі розслідування. Окрему роль грає поведінка особи підозрюваного і його відношення до злочину, чи визнає кривдник власну вину чи ухиляється від відповідальності. Отже використовуючи статистику наведену В. Г. Дрозд та сформованої позиції в науковій доктрині можна визначити наступні типові слідчі ситуації, що стосуються вчинення кримінального правопорушення лише однією особою: 1) заперечення підозрюваним власної вини щодо вчиненого злочину, небажання співпрацювати зі слідством,

здійснення опору в контексті розслідування (активне, пасивне); 2) Особа-злочинець не до кінця визнає свою провину, шкоду завдану в ході вчинення кримінального правопорушення аргументує необережністю, випадковістю, як застосування самооборони, тим самим приховуючи істинні наміри та мотиви свого вчинку, намагання розділити або перекласти провину також і на особу потерпілого; 3) Стовідсоткове визнання власної провини щодо вчиненого злочину, вихід на контакт та співпрацю зі слідством, відсутність будь яких перешкод для подальшого розслідування. [51; 64, с. 110–111]

Категорія злочинів, що передбачає вчинення насильницьких дій або завдання тілесних ушкоджень є достатньо поширеним явищем, зазвичай, доволі багато питань виникає саме у разі їх вчинення групою осіб. Зміна чисельності учасників кримінального правопорушення безпосередньо впливає й на вид та аналіз слідчих ситуацій, що тягне за собою ускладнення розслідування злочину. На думку І. В. Пиріг, Р. В. Карпенко слідчі ситуації пов'язані зі злочинами вчиненими проти життя і здоров'я групою осіб мають наступну характеристику слідчих ситуацій:

1. Відповідно до матеріалів справи кримінального провадження злочин було вчинено групою осіб однак затримали лише 1 з учасників злочинної групи. Йому було повідомлено про підозру, однак особа не визнає вини уникаючи будь-якої співпраці зі слідством а також надання свідчень (9%).
2. Злочин було здійснено групою осіб, проте в ході розслідування не було виявлено достатніх Доказів участі інших у вчиненні злочину. Одного з підозрюваних було затримано та також повідомлено про Підозру особа визнає власну провину, проте відмовляється свідчити проти інших можливих учасників (14%).

3. Наступна слідча ситуація полягає в визнанні підозрюваним власної вини, однак особа не бажає співпрацювати зі слідством і надавати будь-які відомості. Проте в матеріалах кримінального провадження наявні докази причетності інших учасників до вчинення злочину (7%).
4. В ході розслідування було затримано кількох учасників злочинної групи. Наявна ґрунтова доказова база щодо підстави вважати їх винними у вчиненні злочину, проте особи здійснюють супротив подальшому розслідуванню шляхом відмови у наданні будь-яких показань та розкриття інших учасників групи (12%).
5. В ході розслідування було затримано кількох учасників злочинної групи. Наявна ґрунтова доказова база щодо підстави вважати їх винними у вчиненні злочину, проте особи здійснюють супротив подальшому розслідуванню шляхом відмови у наданні будь-яких показань та розкриття інших учасників групи (35%).
6. Все злочинна група була затримана, учасники якої взяли на себе вину щодо вчиненого злочину та відкриті до співпраці зі слідством (23 %). [51; 64, с. 111– 112]

Для більш чіткого розуміння взаємодії слідчих розшукових дій в контексті розв'язання слідчої ситуації варто навести наступні приклади, щодо групових злочинів, які також охоплюють загальну характеристику механізмів взаємодії з одним із підозрюваним. [51]

Перша ситуація є доволі неоднозначною з точки зору опору підозрюваного в контексті взаємодії зі слідством. Така протидія може відбуватися як в активному так і в пасивному стані. Для слідчого за таких обставин справи важливо з'ясувати істинні мотиви такої поведінки, що можуть бути кардинально відмінними. Наприклад: небажання нести кримінальну

відповідальність, розтягнути строк її настання, дружні стосунки між учасниками злочинної групи, несприйняття працівників правоохоронних органів. [51]

За умови зазначених обставин слідчому необхідно провести детальний аналіз всіх доказів якіб могли свідчити про вчинення підозрюваним злочину. Якщо попередню доказова база не містила таких відомостей, слід з'ясувати чи не було допущено суттєвих недоліків у ході першочергового розслідування. Окрім того, на цій стадії є можливим проведення додаткових слідчих розшукових дій також негласних слідчих розшукових дій з метою встановлення оперативної інформації яка б допомогла визначити осіб причетних до скоєння злочину. До відповідних слідчо (розшукових) дій можна віднести: 1) запит за криміналістичними обліками НДЕКЦ та Департаменту інформаційного забезпечення МВС України причетності підозрюваного до вчинення інших кримінальних правопорушень. За умови з'ясування таких обставин, відбувається додаткова перевірка матеріалів кримінальних проваджень за участю підозрюваного та залучаються особи, які мали статус співучасника у ході цієї справи 2) пошук можливих свідків або очевидців безпосередньо події злочину в територіальних межах життєвих інтересах підозрюваного; 3) конфіденційне співробітництво. Додаткові слідчі розшукові дії передбачають наступні заходи: додаткові допити близького кола осіб, для встановлення відомостей щодо його оточення; отримання інформації з електронних інформаційних систем; використання при допитах технік та тактичних прийомів психологічного впливу; обшук місця проживання задля виявлення доказів тісних зв'язків з групою злочинців (фото, відео, листування); проведення експертиз (трасологічної та дактилоскопічної) тощо. [51]

Головною метою зазначених дій має бути саме з'ясування додаткової інформації, стосовно факту вчинення злочину безпосередньо підозрюваним та

похідної доказової бази щодо інших учасників скоєння кримінального правопорушення.

Друга ситуація передбачає схожий алгоритм дії слідчого, а саме з'ясування мотивів відмови надати показання. Тут мова може йти як про моральну, так і про матеріальну залежність. Перша може проявлятися через стан страху або ж беззастережної поваги. Матеріальна залежність може говорити про матеріальну вигоду у формі обіцянки з боку інших співучасників надати певну грошову суму у разі мовчання підозрюваного. Ось за цих обставин доцільним є проведення додаткових допитів під час яких застосування тактичних прийомів позитивно вплине на хід розслідування кримінальної справи. Такі прийоми можуть мати вигляд створення певного уявлення щодо тієї чи іншої позиції наприклад: Дискредитація терміну дружби в контексті тих обставин, яких опинився підозрюваний підкріплення цієї ідеї поняттям «зради»; строки створені уявлення про те, що надаючи інформацію яка допоможе слідством підозрюваний може розраховувати на захист. До того ж дієвим прийомом також може виступати ілюзія повноти доказової бази та безпосередня вказівка на недоліки вчиненого злочину групою осіб підозрюваних. [51]

Ситуація щодо встановлення мотивів відмови співпрацювати зі слідством зображена і в третій за номером ситуації. Рекомендації щодо вирішення цього питання є ідентичними іншим. Однак, тут вже постає завдання здійснення негласних слідчих (розшукових) дій з метою розшуку та затримання співучасників злочинної групи. Співпраця слідчих з оперативними підрозділами є звичайною практикою, задля більшої ефективності розслідування. В ході обставин справи, варто було б провести поквартирний обхід в районі можливого місця проживання підозрюваних, це також може допомогти в пошуках нових свідків та очевидців події скоєння злочину. Для більшої результативності можна

використовувати фоторобот або ж фото за наявності. Одним із варіантів слідчих (розшукових) дій є встановлення спостереження за підозрюваними. [51]

У своїй монографії автори І. В. Пиріг, та Р. В. Карпенко зазначають, що також є важливим є етап проведення допитів друзів та родичів, у момент якого можна використати тактичний прийом заохочення говорити правдиву інформацію та співпрацювати зі слідством використовувачи посилання на ст. 383 КК України. Проте не можна погодитися стосовно цієї тези саме в контексті допиту родичів, оскільки відповідно до ст. 63 Конституції України «Ніхто не може бути примушений давати показання та пояснення проти себе, членів своєї сім'ї, які можуть бути покладені в основу обвинувачення у вчиненні злочину». [51]

У разі виникнення четвертої ситуації необхідно повторно провести оцінку наявних матеріалів кримінального провадження Повноту доказової бази з метою використання кожного доказу при Повторних допитах підозрюваних. Як і в попередніх ситуаціях доцільним є використання психологічних прийомів за для створення уявлення наявності ґрунтовної позиції щодо впевненості у винуватості підозрюваних у вчиненні Кримінального правопорушення. Пред'явлення будь-яких речових доказів або результатів експертиз, які свідчили б про причетність співучасників злочинної групи у вчиненні злочину. [51]

Аналогічною є п'ята ситуація за якої було затримано всіх підозрюваних однак результати їхніх показань є різними. В цьому випадку слідчому варто сфокусувати свої сили в напрямку встановлення істинної картини вчинення злочину. Важливим є також визначення ролі кожного з підозрюваних оскільки це в подальшому вплине на кваліфікацію та міру відповідальності особи злочинця. Тут також може бути застосований прийом компрометації одного з учасників злочинної групи. Це може спровокувати бажання у когось з підозрюваних

висвітлити «правдиву картину його сприйняття». Важливим є використання всіх свідчень з урахуванням розбіжностей Між ними тому що це дасть змогу Більш ґрунтовно підготуватися до застосування вище зазначеного прийому. [51]

Ще одним дієвим методом є проведення слідчого експерименту. Зазначена слідча (розшукова) дія здійснюється з кожним учасником окремо. Тобто основним завданням тут виступає своєрідний анамнез кожного підозрюваного. При наступних допитах результати слідчих експериментів можуть використовуватись для більш вдалого застосування тактичних прийомів. [51; 65, с. 69]

Ситуація продемонстровано в шостому епізоді є найменш ускладненою з точки зору визнання всіма підозрюваними вини вчиненні злочину. Проте існує певну складність контексті практичного планування. Слідчий має бути максимально ознайомлений з матеріалами кримінального провадження у зв'язку з тим, що на будь-якому з етапів розслідування підозрюваний може відмовитися у наступній співпраці зі слідством. Тому задля можливо використання психологічних прийомів та знову ж таки створення видимості повноти доказової бази слідчий повинен добре володіти інформацію щодо наявних доказів та фіксувати усі слідчі (розшукові) дії. [51]

Отже, виходячи з вище зазначеного можна дійти висновку про те що типові слідчі версії є певним прототипом або моделлю, яка формується на базі тих відомостей та доказів наявних матеріалах кримінального провадження і зазвичай їхня кількість не достатньою, власне це і обумовлює поширеність відповідного інструменту планування під час розслідування кримінальних злочинів. [51]

Сама криміналістична характеристика слугує базисом для формування типових версій, загалом для їхнього моделювання використовується будь-яка інформація пов'язана в скоєнні кримінального правопорушення. Типові версії

варіюються від доволі загальних, на першочерговому етапі розслідування та до більш деталізованих версій, де доказова база є більш ґрунтовною. [51]

Наступна стадія розслідування відтерміновується до етапу прийняття рішення прокурором або слідчим наявності достатньої кількості доказів для складання обвинувального акту. З точки зору криміналістичної характеристики під час розслідування має бути проведений всебічний розгляд справи з використанням всіх можливих у слідчих розшукових дій оскільки це є гарантією встановлення істини. [51; 64, с. 118–120]

Узагальнюючи, слід зазначити, що типові слідчі ситуації формуються на основі попередньо з'ясованих обставинах. Загалом цей інструмент криміналістичної тактики використовується за умови відсутності достатньої інформації щодо повноти картини скоєння злочину. Чим більша їхня варіативність, тим вищі шанси на успіх досудового розслідування.

2.3. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час запобігання та розслідування

Співпраця слідчих з іншими підрозділами і органами правоохоронної системи під час досудового розслідування, займає непересічне місце у слідчій діяльності. Це комплексний підхід у використанні сил та засобів при розслідуванні кримінальних правопорушень. Враховуючи те, що протидія злочинності є пріоритетним завданням правоохоронних органів, його вирішення напряду корелюється зі злагожденістю роботи підрозділів та органів, що забезпечують функції запобігання, попередження, а також розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Насамперед, ефективна та

організована взаємодія під час досудового розслідування прямо направлена на вирішення завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Реформа системи правоохоронних органів, а отже і радикальне удосконалення законодавства актуалізує питання взаємодії органів і підрозділів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Після прийняття Кримінального процесуального кодексу України, Законів України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію» та інших нормативно-правових актів, в тому числі і відомчих, з приводу питання взаємодії органів і підрозділів, що здійснюють досудове розслідування, розпочався новий етап у регламентації порушених питань. По-перше; виникла необхідність налагодження взаємодії працівників правоохоронних органів у практичних питаннях під час досудового розслідування кримінального правопорушення, по-друге; обмеження строків досудового розслідування призвело до дефіциту часу, що зобов'язує слідчого, прокурора, працівників оперативних підрозділів, експертів та спеціалістів, дотримуватися розумності строків (ст. 28 КПК України) у цілому та безпосередньо строків досудового розслідування (ст. 219 КПК України). Виходячи з вищевикладеного, налагодження співпраці між працівниками органів та підрозділів забезпечить своєчасну та ефективну процесуальну діяльність останніх. Таким чином, взаємодія правоохоронних органів та їх підрозділів є важливим критерієм, оскільки її відсутність унеможливорює упорядкованість та узгодженість спільних процесуальних дій. Тому слідчий, при досудовому розслідуванні, обумовлений звертатися до інших підрозділів правоохоронних органів. [42; 66]

Нині спостерігається посилення співробітництва службових осіб у різних формах. Втім, виникають проблемні питання при реалізації завдань. Ці питання стосуються правового, організаційного, криміналістичного, матеріально-технічного, кадрового забезпечення, що впливає на якість взаємодії під час

досудового розслідування, яка в свою чергу залежить від прав та обов'язків відповідних учасників. [66]

Проблематика аспектів правового регулювання взаємодії мають міждисциплінарний характер, вчені, з урахуванням специфіки теорії управління, адміністративного права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, намагаються розкрити поняття взаємодії.

Приймаючи до уваги наукові позиції щодо форм взаємодії, що наявні в юридичній літературі, враховуючи чинне законодавство, виникає доречність класифікації взаємодії в залежності від правової регламентації. Такий критерій можна виділити у три основні групи:

1. процесуальна – чітка правова регламентація, безпосередньо врегульована положеннями КПК України. Заходи, що вживаються в її межах, пов'язані з отриманням доказів, які свідчать про причетність особи до вчинення конкретного кримінального правопорушення. Відповідно до КПК України, до процесуальних форм взаємодії, що застосовуються при розслідуванні кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування належать: надання слідчим відповідним оперативним підрозділам доручень на проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, проведення експертиз тощо;
2. непроцесуальна – врегульована іншими нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час досудового розслідування. [42; 66]

Тактичні рішення є важливим елементом здійснення досудового розслідування, власне, відповідно до наукової доктрини вони поділяються на процесуальні і не процесуальні. Що собою представляють певні механізми втілення процесуальних рішень в життя? Вимога відповідності їхнього змісту до

принципів кримінально-процесуального права. Знову ж таки варто наголосити на тому, що обсяг інформації є вирішальним фактором при здійсненні тих чи інших тактичних рішень. Здається влучне наступне визначення поняття “тактичних рішень”: “це вольовий акт слідчого, який полягає у визначенні мети, а також засобів і способів її досягнення”, томо їхнє прийняття має відповідати в першу чергу законності. [66]

Отже, підсумовуючи можна виділити різні форми співпраці слідчих з оперативними підрозділами, що забезпечують результативність досудового розслідування, проте варто наголосити на тому, що вони потребують розвитку та вдосконалення відповідно до досвіду набутого в ході практичної діяльності. Щодо відповідальності стосовно організації цієї взаємодії. Вона практично покладена на керівників структурних підрозділів, як слідчих органів, так і органів поліції. [66]

Досліджуючи питання специфіки взаємодії слідчих з оперативними підрозділами, слід зауважити, що подібні відносини визначаються обставинами справи, та безпосередньо особливостями суб'єктів, що взаємодіють між собою при вирішенні певних завдань кримінального провадження. Подібна взаємодія позитивно впливає на ефективність розслідувань кримінальних проваджень, тому хотілося б сподіятися на подальше вдоканалення відповідної взаємодії.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОБОЇВ І МОРДУВАНЬ

3.1. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій

У процесі розслідування «побоїв і мордувань» вкрай значуще значення мають питання пов'язані з тактикою проведення слідчих (розшукових) дій. З огляду на відсутність великої кількості досліджень присвячених саме злочину передбеченого ст. 126 Кримінального Кодексу України, вбачається необхідним звернути увагу на цей аспект криміналістичної характеристики. Зважаючи на те, що під час розслідування будь-яких кримінальних правопорушень, слідчий підпадає під вплив психологічного тяжіння злочинців, вдосконалення тактики проведення слідчих розшукових дій дасть змогу більш чітко та ефективно здійснювати роботу в цьому напрямку. [67]

Тактика проведення окремих слідчих розшукових дій відповідно до положень зазначених у криміналістичній науці базується на багатьох аспектах пов'язаних практично з організацією і плануванням досудового розслідування. А, ось, безпосередньо окремі слідчі (розшукові) дії, частина зазначеного процесу, здійснюється з метою з'ясування обставин які потребують доведення у кримінальному провадженні. [67; 68 с. 374-375]

Звичайно що кожен з методів криміналістичної тактики зумовлений специфікою досудового розслідування конкретних злочинів, криміналістична характеристика яких, передбачає широкий спектр різних обставин, обсягів загальнодоступної інформації, повноти доказової бази. [67]

В свою чергу тактичний прийом виступає одним із основних зособів, що за своєю природою передбачає певний рекомендаційний патерн, який слідчий може

використати в ході досудового розслідування, однак цей елемент доступний лише за наявності альтернативного вибору «лінії поведінки». [67; 69 с. 74]

Так, повертаючись до злочину “побоїв і мордувань” важливо зазначити, що було б цілком доцільним проведення обшуку місця проживання особи підозрюваного. У разі якщо того не вдалось затримати безпосередньо на місці вчиненні злочину. [42]

Говорячи про обшук, слід навести міркування В. Ю. Шепітька стосовно того, що відповідна слідча (розшукова) дія вживається з метою примусового обстеження місць, пов’язаних з особою підозрюваним задля знаходження предметів (доказів), які матимуть вплив на хід досудового розслідування та осіб - свідків, або очевидців і в багатьох випадках самих злочинців. [67; 70, с 8]

Відповідно до ст. 234 КПК України «Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб». [42, 67]

Доволі багато науковців зазначають про високий ризик виникнення конфліктних ситуацій під час проведення подібної слідчої (розшукової) дії, не виключають і їх відсутність [71, с. 350]. Однак важко не погодитися з твердженням В. О. Коновалою стосовно великої кількості можливих сценаріїв проведення обшуку, в цьому випадку для слідчого важливим є обрання найбільш доцільної тактики здійснення самої слідчої дії в комбінації з тактичними прийомами, що дасть змогу уникнути подібних ситуацій. [67; 72 с. 50]

Що попередню перед проведенням обшуку житлового приміщення особи підозрюваної у вчиненні злочину побоїв і мордування слідчому варто зробити

оцінку ситуації виходячи з вже наявної інформації отриманої в ході першочергового етапу досудового розслідування. [67]

Однією із головних причин необхідності проведення обшуку чи місцем проживання підозрюваного процесі досудового розслідування побоїв і мордувань є необхідність в знаходженні предметів, які могли б встановити, наприклад, факт приховання кривдником вчиненого злочину. Такими предметами можуть слугувати: одяг, взуття інші елементи гардеробу, які в момент скоєння злочину могли бути одягнені підозрюваним. Така необхідність може бути зумовлена потребою встановлення особи підозрюваного, якщо наприклад потерпілий із всіх можливих ознак зміг запам'ятати лише в чому був одягнений злочинець. [67]

Окрім того важливим для слідчого є також процес делегування завдань під час здійснення слідчої (розшукової) дії, таким чином це дасть змогу дослідити приміщення (територію) більш якісно та можливо навіть досягнути більший обсяг. При розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення, важливим для слідчого є вміння застосовувати тактичний прийом психологічного впливу, а також вміти аналізувати мотиви дій та певні думки підозрюваного, іншими словами уявити себе на місці злочинця, що може допомогти в пошуках предметів, що в майбутньому увійдуть до доказової бази. Тобто результативність слідчої «розшукової» дії залежить від вміння слідчого прокручувати можливі варіації думок злочинця. [67; 73, с. 55-60]

Також важливо звертати увагу на поведінку особи в якій відбувається обшук, оскільки її психологічний стан може свідчити про важливі аспекти, а відповідні реакції можуть бути наступними: надмірне хвилювання особи, бажання відвернути увагу слідчого від певного предмету, дивний спосіб

зберігання предмету, що не відповідає загальноприйнятим вимогам, несвідомі вербальні вказівки на знаходження предмету пошуку. [67; 74 с. 88]

Інколи особа може вдаватися до маніпулювання, роблячи вигляд зацікавленості у пошуках предмету і взагалі обшуку. За таких умов слідчому необхідно здійснити певний ряд тактичних прийомів для з'ясування істинності намірів особи для цього може бути застосована так звана «словесна розвідка», що полягає в проханні до особи надати певні характеристики об'єкту пошуку. Враховуючи, що слідчі проводять обшук в групі, у ході обшуку також можна попросити одного з працівників оперативного підрозділу здійснити спостереження за відповідною особою. [67]

Отже доволі багато під час обшуку залежить від вміння слідчого використовувати психологічні тактики для взаємодії з особою в житловому приміщенні якої відбувається пошук необхідних предметів. Важливо також пам'ятати що попередню слід планувати кожен з слідчих розшукових дій і розподіляти завдання між групою працівників оперативних підрозділів. [67]

Якщо говорити про провдення одночасного допиту двох осіб, за умови значної різниці свідчень, які вони надають. Власне така ситуація може скластися в результаті вчинення злочину “побоїв і мордування” групою осіб, окрім того це також можливо за обставин надання різних показань свідків чи очевидців події вчинення кримінального правопорушення. Головною метою такої слідчої дії є з'ясування причин відповідних неспівпадінь та викриття особи, яка дійсно здійснює опір розслідуванню заплутуючи слідство своїми недостовірними свідченнями. [67]

В межах підготовки до проведення допиту, слідчий, базуючись на матеріалах кримінального провадження, повинен детально підготувати план проведення допиту, враховуючи всі ризики небажаного розкриття інформації,

оскільки відповідно до КПК України, особам викликаним на одночасний допит також дозволяється ставити запитання. [42; 67]

Безпосередньо під час провдення допиту слідчому необхідно встановити психологічний контакт з особою, ознакою такого явища виступає спілкування між зазначеними особами, воно сигналізує про початок комунікативного контакту, що неодмінно дасть певні результати для досудового розслідування. [67; 75, с. 193-194]

Ще одним видом слідчих (розшукових) дій є проведення слідчого експерименту, яке також можна застосовувати при розслідуванні побоїв і мордувань. [42; 67]

Згідно із ч. 1 ст. 240 КПК України «З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань». [42; 67]

В контексті криміналістичної характеристики побоїв і мордувань, цікавим вбачається саме такий різновид слідчого експерименту як перевірка показань на місці. ([67; 76, с. 583]

Відповідно до змісту зазначеної слідчої (розшукової) дії, слідчий може запропонувати допит підозрюваному, свідку або потерпілому на місці скоєння кримінального правопорушення. Власне, за такої обстановки, особа може більш детально описати алгоритм події, що трапилося в конкретному місці, де був скоєний злочин, маючи при цьому можливість залучення інших осіб. Для більшої наглядності можуть також застосовуватись манікени або макети. Після проведення такого виду слідчого експерименту, слідчий в обов'язковому порядку співставляє отримані показання особи з попередніми. [42; 67]

Ідею перевірки показань на місці, є максимальним наближенням до того психологічного стану особи, коли вона перебувала в моменті можливого шоку, окрім того слідчий так само, як і за попередніх разів, може використовувати тактику психологічних прийомів впливу і отримати більше свідчень від особи.

Дехто з науковців, наприклад Л. Є. Калюжний, вбачає в перевірці показань на місці два можливі аспекти: «як тактичну операцію (тобто комплекс слідчих, оперативно-розшукових та інших процесуальних дій, проведених у визначеній послідовності з метою перевірки даних, отриманих під час допиту) та як окрему слідчу дію». [67; 77 с. 118]

Тактичні методи, які можуть бути використані під час розслідування побоїв і мордувань можна розділити на декілька груп: 1) спрямовані на встановлення обставин та механізму вчинення злочину; 2) ті, що націлені на встановлення ефективної системи взаємодії між усіма учасниками розслідування, налагодження комунікації та психологічного контакту; 3) ті, що мають забезпечити належну організацію та матеріально-технічне забезпечення. [67]

Під час розслідування побоїв і мордувань можуть застосовуватися такі окремі розшукові дії, як обшук, одночасний допит декількох вже допитаних осіб та слідчий експеримент. Крім процесуальної регламентації цих дій, важливим є правильний вибір тактики їх проведення, попередня підготовка, складання плану дій та оцінювання всіх можливих негативних факторів, які можуть виникнути в процесі їх реалізації.

Залежно від ситуації, можуть бути призначені різні види слідчих (рошукових) дій. Під час розслідування кримінальних правопорушень спеціальні знання використовуються як в процесуальній, так і непроцесуальній формі.

Розглянуто використання спеціальних знань у процесуальній формі - під час проведення судових експертиз та залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих дій. Під час розслідування тілесних ушкоджень можуть бути призначені різні судові експертизи, залежно від наявних речових об'єктів та слідчої ситуації.

3.2. Використання спеціальних знань під час розслідування побоїв і мордувань

Застосування спеціальних знань під час розслідування побоїв і мордувань є доволі розповсюдженою практикою при розслідуванні кримінальних правопорушень. Таке явище пов'язано з тим що Розслідуваннями злочинів займаються юристи, які не є спеціалістами вузького профілю, зважаючи на це в ході слідства постійно залучаються окремі експерти та фахівці задля спростування або підтвердження тієї чи іншої інформації відповідно до їхнього профілю. [78; 83, с. 71]

Відповідно до Кримінального процесуального законодавства України експертиза може мати, як обов'язковий так додатковий характер в залежності від обставин справи. (ч. 2 ст. 242 КПК України) [2].

В науковій доктрині достаньо часто звертаються до поняття “спеціальних знань”, так науковці визначають, як знання особливого характеру, що не є загальнодоступними для працівників розслідувальних органів. Відповідні знання можуть набувати в результаті отримання спеціалізованої освіти та використовуються в цілях розслідування під час здійснення кримінального провадження, в той самий час відсутні суть та визначення терміну «спеціальних знань». [78; 79; 80; 81; 82]

В ході розслідування злочинів, працівники органів досудового розслідування звертаються до застосування спеціальних знань, у формі прийняття рішення слідчим чи прокурором стосовно проведення різних видів експертиз та за необхідності безпосередньо до певної категорії слідчих (розшукових) дій, де присутність експерта є необхідною. Також поширеним різновидом форми надання «спеціальних знань» є надання консультації, що може входити до складу тактичних завдань основної слідчої (розшукової) дії, так і виступати абсолютно окремим джерелом відомостей. [78;84, с. 46]

Важливе місце в умовній ієрархії “спеціальних знань” посідає судова експертиза, яка деколи може остаточно підтвердити або спростувати висунуту слідчим версію визнання кримінального правопорушення. В першу чергу, це стосується злочинів пов’язаних з вчиненням насилля по відношенню до іншої особи, в такій категорії справ неможливо обійтися без її проведення, оскільки результати дадуть зрозуміти спричинені кривдником наслідки для здоров’я, що в свою чергу дасть змогу більш влучно кваліфікувати злочин. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» під зазначеним терміном зазначається наступне: «Судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду». [78; 81, с. 364; 82, с. 342; 85, с. 201]

Також слід звернути увагу на судово-медичну експертизу, яка за даними джерел юридичної науки проводиться у 100 % розслідувань пов’язаних з нанесенням тілесних ушкоджень. Згідно з науковою доктриною поняття «судово-медична експертиза живих осіб» розглядається як дослідження практичного застосування наукових знань, що здійснюється відповідно до українського

законодавства для розв'язання поставлених слідством задач, пов'язаних з медичною сферою, відповідно до українського законодавства. [78; 86, с. 187]

Прийняття слідчим, або прокурором процесуального рішення про призначення судово-медичної експертизи є обов'язковою вимогою при розслідуванні злочинів пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень. Здобута в результаті експертизи інформація дає розуміння ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, отриманих в момент скоєння злочинцем кримінального правопорушення, або навпаки про відсутність, як таких. Відповідно до Інструкції «Про проведення судово-медичної експертизи» №6 від 17.01.95 саме бюро судових-медичних експертиз Міністерства охорони здоров'я України (далі - МОЗ) «здійснює проведення дорученої йому експертизи». Під час проведення судово-медичної експертизи, експерт безпосередньо взаємодіє з потерпілим, також він може користуватися амбулаторною карткою з метою ознайомлення вже існуючою історією можливих хвороб. Згідно п. 1.2. згаданої вище Інструкції “судово-медична експертиза здійснюється на принципах законності, об'єктивності, повноти дослідження та незалежності державними установами”, тому для складання експертних висновків використовуються факти та документальні дані, які були отримані шляхом аналізу обставин справи, медичних документів, опитування та огляду постраждалого, а також проведення спеціальних досліджень. [78]

У надзвичайних ситуаціях, коли для судово-медичного експерта проведення огляду потерпілого неможливе, але в той же він має достатньо “медичних документів” щодо характеристики стану особи потерпілого, проведення експертизи може бути дозволено без присутності останнього. Крім того, експерт має право подати клопотання до органу, що призначив експертизу, на отримання необхідних документів для здійснення експертизи. [78]

Також варто згадати про такі види експертиз, як трасиологічну та дактилоскопічну, оскільки вони мають вагомий впливовий фактор при створенні доказової бази слідчим, під час розслідування злочину побоїв і мордувань. [78]

У ході розслідування побоїв і мордувань, дактилоскопічна експертиза проводиться для відтворення виявлених слідів рук на місці події вчинення злочину та з'ясування питань, щодо їхньої приналежності відповідній особі. Потреба у проведенні такої експертизи виникає при з'ясуванні факту знаходження певної особи на місці події, при перевірці показань потерпілого та підозрюваного стосовно обставин заподіяння побоїв і мордувань. Анологічною є ситуація щодо здійснення трасологічного дослідження слідів взуття наприклад. Зазвичай експерти визначають параметри, пов'язані з розміром, видом, родом та призначенням взуття, а також механізмом утворення слідів взуття. Крім того, проводиться виявлення окремих фізичних недоліків особи, яка залишила слід, її особливостей ходи, зросту та ваги, таким чином експерти можуть також ідентифікувати особу, яка могла б бути присутньою при скоєнні злочину. [78]

Також доволі логічним при розслідуванні злочину побоїв і мордувань встановлено необхідність проведення судово-психіатричної експертизи. Доцільність її здійснення полягає в виявленні психологічного насилля по відношенню до потерпілої особи при скоєнні побоїв і мордувань. Оскільки скоєння побоїв і мордувань може негативно вплинути на психічне здоров'я постраждалого. [78; 87, с. 254; 88, с. 120]

У залежності від обставин розслідування, гіпотез, що ставляться та наявних матеріальних доказів, можуть бути запропоновані інші види експертиз. Однак, процедура призначення та ціль їх проведення особливо не відрізняється. Під час розслідування кримінальних правопорушень, “спеціальні знання”

використовуються як у процесуальній, так і в непроцесуальній формі. Аналіз цієї частини роботи було сфокусовано на використанні “спеціальних знань” в процесуальній формі, зокрема в рамках проведення судових експертиз та залучення фахівців для проведення окремих слідчих дій при розслідуванні побоїв і мордувань. За результатами дослідження можна виділити найбільш типові види судових експертиз, що проводяться під час розслідування злочину передбаченого ст. 126 КК України, такі як: судово-медична експертиза живої особи, судово-біологічна експертиза, дактилоскопічна експертиза, судово-трасологічна експертиза слідів ніг. Проте варто наголосити на тому, що все залежить від обставин справи, відповідно до яких слідчий має обрати найбільш підходящий вид експертизи аби зекономити час розслідування. [78]

Використання спеціальних знань під час розслідування побоїв і мордувань є важливим інструментом для встановлення істинності свідчень як потерпілої сторони, так і кривдника. Загалом застосування різних видів експертиз є поширеною практикою при здійсненні розслідування будь-яких кримінальних правопорушень, однак в ситуації з побоями і мордуваннями особливо важливим є процес залучення спеціаліста, який би володів відповідною компетенцією, яка б в подальшому дозволила встановити більше обставин справи.

ВИСНОВКИ

Відповідно до Європейської конвенції з прав людини, «ніхто не може бути піданий нелюдському чи такому, що принижує людську гідність, поводженню», це важливо задекларувати у першу чергу, оскільки у диспозиції ст. 126 КК України зазначено, що вчинення злочину «побоїв та мордувань» не спричиняє тілесних ушкоджень, як результат такого правопорушення. Проте сам факт незаконного посягання на життя, здоров'я та гідність людини є безперечно підставою для притягнення особи злочинця до кримінальної відповідальності. З цією метою, для більш ефективного здійснення правосуддя слідчими використовуються концепція криміналістичних характеристик різних злочинів, за допомогою яких створюються відповідні моделі та методики кримінальних розслідувань, «побої і мордування» не є виключенням. [2]

Досліджувана тема наразі, стала ще більш актуальною на фоні загального рівня напруженості в суспільстві у зв'язку з початком війни з росією. Цілком закономірно, що в таких умовах рівень агресивності та загальної нетерпимості може зрости. Загалом, у довоєнний час тема більше стосувалася питання необхідності удосконалення криміналістичної характеристики саме з точки зору злочинів на ґрунті ненависті, оскільки за різними джерелами більшість потерпілих (за виключенням жертв домашнього насилля) є саме представниками незахищених соціальних груп.

Слід підкреслити, що загалом питання більше виникає до формулювання самої норми, ст. 126 КК України, аніж до визначення сутності криміналістичної характеристики, хоча безперечно зміни, які б слід було додати, мали б скоріше базуватися саме на практичній діяльності, виходячи з практики правозастосування. Цифра у 117 судових справ, включаючи всі інстанційні ланки

є мізерною, і може говорити лише про те, що нормою через свою складність та незрозумілість, доволі часто нехтують при здійсненні кваліфікації.

Щодо інших змін, стовідсотково законодавцю варто взяти до уваги, пропозицію, щодо зниження віку до 14 років для притягнення до кримінальної відповідальності за даний злочин, що зумовлено поширеністю відповідних дій серед такої вікової групи. [3]

Основна проблема зазначеної теми полягає саме у певній законодавчій невизначеності, оскільки у 2017 році ВР було прийнято ЗУ «Про домашнє насилля», яким було внесено зміни до Кримінального Кодексу України, а саме ст.126-1 ККУ. Зважаючи на результати дослідження судової практики можна дійсно дійти висновку, що в основному «побої та мордування» охоплюються характеристикою саме злочини на ґрунті сімейно-побутових конфліктів. У судовій практиці багато прикладів вироків де особу визнають винною саме у вчиненні домашнього насильства. Важливо зазначити, що діяння передбачене ст. 126 КК України також відноситься до злочинів ненависті, що безпосередньо виступає характерологічним фактором визначення ознак «особи злочинця». [2]

Зазвичай підґрунтям у даному випадку виступає упереджене ставлення до іноземців етнічних меншин, представників ЛГБТ-спільноти або ж релігійна нетерпимість. Варто наголосити на тому, що за інформацією Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (ODIHR) часто подібні упередження потребують додаткових доказів у суді у вигляді декількох показників відповідного ставлення злочинця. Як вже зазначалося в попередніх розділах диспозицією ст. 126 КК України не передбачено що у результаті побоїв чи інших насильницьких дій можуть бути спричинені будь-які тілесні ушкодження. В результаті, доволі часто, через відсутність видимих ознак, та складності доведення декількох показників упередженості, застосовується стаття про

хуліганство, що в свою чергу призводить ігнорування першочергово мотиву здійснення злочину, що взагалі-то є основою кримінально-правової кваліфікації. Окрім того доволі великий масив охоплюється цілим комплексом злочинів проти життя та здоров'я людини, і де «побої і мордування» виступають підставою визначення злочину як кваліфікованого. Якщо говорити про тему в контексті верховенства права, то в першу чергу варто згадати Європейську конвенцію з прав людини, та принцип, що «ніхто не може бути підданий нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню», це важливо задекларувати у першу чергу, оскільки у диспозиції ст. 126 КК України зазначено, що вчинення злочину «побоїв та мордувань» не спричиняє тілесних ушкоджень як результат такого правопорушення. Проте сам факт незаконного посягання на життя, здоров'я та гідність людини є безперечно підставою для притягнення особи злочинця до кримінальної відповідальності. З цією метою, для більш ефективного здійснення правосуддя слідчими використовуються концепція криміналістичних характеристик різних злочинів, за допомогою яких створюються відповідні моделі та методики кримінальних розслідувань, «побої і мордування» не є виключенням. Тобто це працює в обидві сторони, Закон має відповідати суспільним реаліям та принципу законодавчої визначеності. Невелика кількість судових справ у державному реєстрі зараз ставить під питання доцільність існування цієї статті, або ж навпаки необхідність розроблення криміналістичної характеристики, для подальшого полегшення роботи слідчих та органів. Загалом питання виникає до формулювання самої норми, ст. 126 КК України, аніж до визначення сутності криміналістичної характеристики, хоча безперечно зміни які б слід було додати, мали б скоріше базуватися саме на практичній діяльності, виходячи з практики правозастосування. Цифра у 117 судових справ, включаючи всі інстанційні ланки є мізерною, і може говорити лише про те, що нормою через свою складність та незрозумілість, доволі часто нехтують при здійсненні

кваліфікації. Законодавцю варто взяти до уваги, пропозицію, щодо зниження віку до 14 років для притягнення до кримінальної відповідальності за даний злочин, що зумовлено поширеністю відповідних дій серед такої вікової групи. Окрім того, важливо визначити, що саме мається на увазі під іншими «насильницькими діями», оскільки дана категорія зумовлює доволі широке поле можливих способів вчинення злочину, деякі з них можуть також підпадати під кваліфікацію за іншими статтями, що створює певну плутанину, за відсутності чітко позиції судів у цій категорії справ. Отже зазначені проблеми на перший погляд не є настільки серйозними, але на нижчому рівні створюють певні проблеми та додаткове навантаження. Невизначеність, у державі, що проголосила себе правовою, подібне є неприпустимим, зважаючи на вибір українським народом європейського шляху розвитку. [2; 3]

Так, варто переглянути, оскільки кількісна характеристика говорить про частоту застосування норми на практиці та доцільність існування самої норми в Кримінальному кодексі України. І знову ж таки тут в першу чергу мова йде про один з складових елементів Верховенства права закріпленого у ст. 8 Конституції України, а саме «все що не заборонено законом, дозволено», оскільки це один з головних запобіжників при вчиненні особою будь-який правопорушень. В аспекті «Криміналістичної характеристики побоїв та мордувань» необхідно говорити про проблематику правильної диференціації ступенів тяжкості вчиненого злочину відповідно до нанесеної шкоди, яка була здійснена в результаті такого правопорушення. Так, з точки зору сьогодення, в країні постійно відбуваються певні соціальні зміни, відповідно до проголошених Конституцією цінностей, люди мають право вільно висловлювати свої думки та відстоювати певні позиції з приводу гострих питань, однак інші представники суспільства не завжди можуть розділяти такі погляди, що досить часто може слугувати приводом для появи певних упереджень та стати причиною скоєння

злочинів на ґрунті ненависті. Отже лише необхідний зібраний масив інформації щодо основних структурних елементів злочину «побоїв та мордувань» в контексті дотримання принципу верховенства права може дати змогу сформувати відповідні запобіжники, які дозволили б знизити рівень небезпеки та зменшити кількість подібних явищ.

Нараз, йде робота над проєктом нового Кримінального кодексу України. Робоча група з питань розвитку кримінального права, в основному, завершила обговорення Загальної та Особливої частин нового Кодексу. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України опубліковано станом на 30 січня 2023 року. Проте із запропонованих положень останньою редакцією Кримінального кодексу, можна виділити лише зміни щодо удосконалення частини що відноситься до питання домашнього насилля. В контексті побоїв і мордувань ніяких змін запропоновано не було. Ст. 126 Кримінального кодексу є доволі звуженою, як наслідок навіть ті злочини, які б мали б кваліфікуватися за цією статтею, підпадають під кваліфікацію інших. У диспозиції статті варто було б зазначити що метою побоїв і мордувань - є завдання фізичних страждань задля приниження людської гідності, що не спричинили тілесних ушкоджень. Оскільки мета є одним із вирішальних факторів при здійсненні кваліфікації. Так, наприклад, за ст. 127 ККУ характер вчинення «катування» дуже схожий до «побоїв і мордувань», проте мета, що полягає «у примушенні особи вчинити дії, що суперечать її волі, у тому числі отримати інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб» відповідає за кваліфікацію злочину за іншою статтею. [2]

Досліджувана тема наразі, стала ще більш актуальною на фоні загального рівня напруженості в суспільстві у зв'язку з початком війни з росією. Цілком

закономірно, що в таких умовах рівень агресивності та загальної нетерпимості може зрости. Загалом у довоєнний час тема більше стосувалася питання необхідності удосконалення криміналістичної характеристики саме з точки зору злочинів на ґрунті ненависті, оскільки за різними джерелами більшість потерпілих (за виключенням жертв домашнього насилля) є саме представники незахищених соціальних груп.

Окрім того важливо визначити, що саме мається на увазі під іншими «насильницькими діями», оскільки дана категорія зумовлює доволі широке поле можливих способів вчинення злочину, деякі з них можуть також підпадати під кваліфікацію за іншими стаття, що створює певну плутанину, за відсутності чіткої позиції судів у цій категорії справ.

Отже зазначені проблеми на перший погляд не є настільки серйозними, але на нижчому рівні створюють певні проблеми та додаткове навантаження. Невизначеність, у державі, що проголосила себе правовою, подібне є неприпустимим, зважаючи на вибір українським народом європейського шляху розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Кримінальний кодекс України

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Побой і мордування у кримінальному праві та законодавстві: монографія / А.Г. Гаркуша, В.В. Лень. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 129 с.

<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2037/1/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%83%D1%88%D0%B0%20%D0%9B%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%2011.pdf>

4. . Азаров Д. С., Калуп А. В. Кваліфікуючі ознаки складів злочинів: вибрані риторичні питання. Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20-21 травня 2011 р. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. С. 5-9.

5. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві. За наук. ред. д.ю.н., проф. акад. АПрНУ В. І. Борисова. Х. : Право, 2006. 208 с

6. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства (теорія та практика): автореф. дис... докт. юрид. наук. Харків ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2015. 36 с.

7. Гаркуша А. Г. Ретроспективний аналіз відповідальності за побой і мордування. Вісник Львівського університету: Серія юридична. № 56.

2012. С. 366–371

8. Шагвалиев Р. М. Ответственность за побои и истязание по уголовному праву России и зарубежных стран: автореф. дис... канд. юрид. наук: М., 2011. 27 с.

<https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01004847125?page=1&rotate=0&theme=white>

9. Уголовный кодекс Швеции / пер. с англ. С. С. Беляева и А. С. Михлина. М., 2000. 167 с.

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ipch_2016_2_42.pdf

10. Проект КК України 1994 року, підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України // Іменем закону. – №50 (4821) від 16.12.94.

11. Проект КК України 1997 року, підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України. К., 1997. 218 с.

12. Кабанов П. Н. Уголовная ответственность за побои и истязание: дис. канд. юрид. наук. Москва, 2006. 172 с.

13. Каплун Д. Д. ПОНЯТИЕ КАТЕГОРИИ «КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА» В СОВРЕМЕННОЙ КРИМИНАЛИСТИКЕ© / Димитрий Дмитриевич Каплун. // Издательство «Грамота». – 2013. – С. 91–93.

https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2013_5-1_24.pdf

14. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступлений как составная часть общей криминалистической теории // Вестник МГУ. Серия «Право». 2000. № 2. С. 4-8.

<https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalisticheskaya-harakteristika-prestupleniy-kak-kategoriya-sovremennoy-kriminalistiki/viewer>

15. Каневский Л. Л. Дискуссионные проблемы сущности типовой криминалистической характеристики преступлений и ее использования в процессе расследования // Вестник криминалистики. 2002. Вып. 1 (3). С. 22-28.

16. Драпкин Л. Я. Предмет доказывания и криминалистическая характеристика преступлений // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. Свердловск, 1978. С. 13-21.

17. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дисс. ... д.ю.н. Харьков, 1967. 42 с.

[https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=3&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=\(%3C.%3EA=%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE,%20%D0%90.%20%D0%9D.%3C.%3E\)](https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=3&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=(%3C.%3EA=%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE,%20%D0%90.%20%D0%9D.%3C.%3E))

18. Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: автореф. дисс. ... к.ю.н. М., 1966. 46 с.

19. Загородній І. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень / І. Загородній. // European political and law discourse. – 2018. – С. 277–281.

20. Тіщенко В.В. Поаняття й функції криміналістичної характеристики злочинів. Вибрані праці. Одеса: Видавничий дім "Гельветика" 100, 2017.

21. Сінчук В. (2001). Криміналістична характеристика в дії (з практики розслідування кримінальної справи). Вісник Академії правових наук України, 4 (27), 219-220, 2001

22. Белкин Р. С., Быховский И. Е., Дулов А. В. Модное увлечение или новое слово в науке? // Социалистическая законность. 1987. № 9. С. 51-62.

23. Мерецкий М. Е., Худина Т. Ф. Понятие, структура, значение и использование на практике криминалистической характеристики преступлений, связанных с незаконным оформлением документов для въезда в Россию и проживания в ней иностранных граждан и лиц без гражданства // Вестник Дальневосточного юридического института МВД России. 2008. № 2 (15). С. 16-25.

24. Фокина А. А. Роль криминалистической характеристики преступлений в укреплении связи науки криминалистики и практики расследования // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев, 1990. Вып. 41. С. 15-21.

25. Головкін, Б.М. (2004). Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Харків: Нове слово, 23-24

https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/golovkin_monografiya_2004.pdf

26. Тихоненко В. М. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ В ЗЛОЧИНАХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 355 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ / В. М. Тихоненко. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – С. 123–128.

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2014_28%283%29_32.pdf

27. Ахмедшин Р.Л. Криминалистическая характеристика личности преступника : автореф. дис. ... докт. юрид. Наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Р.Л. Ахмедшин. – Томск, 2006. – 48 с.

<https://www.lib.tsu.ru/mminfo/000063105/283/image/283-055.pdf>

28. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Частные криминалистические теории : в 3 т. / Р.С. Белкин. – М. : Юрист, 1997 – . – Т. 2. – 1997. – 464 с.

29. Акулініна А. Р. ТИПОВА ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ ПОБОЇ І МОРДУВАННЯ / Альбіна Романівна Акулініна. // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. – 2017. – С. 40–41.

https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/12.pdf

30. Блувштейн Ю. Д. Личность преступника как предмет криминологического исследования. Вопросы борьбы с преступностью. 1971. Вып. 13. С. 10–15.

31. Поврезнюк Г.И. Криминалистические методы и средства установления личности в процессе расследования преступлений / Г.И. Поврезнюк. – М. : Юрлитинформ, 2005. – 355 с

32. Курс криминалистики: Общетеоретические вопросы. Криминалистическая техника. Криминалистическая тактика в 3 т. / под ред. О.Н. Коршунова, А.А. Степанова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004– . – Т. 1. – 2004. – 683 с

33. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений / А.Н. Колесниченко // Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – К., 1988. – С. 29–42.

34. Розуміння поняття «злочини на ґрунті ненависті»: Посібник для України. // Опубліковано Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (ODIHR) Ul. Miodowa 10 00-251 Warsaw, Poland www.osce.org/odihr. – 2015.

35. Вирок Шаргородського районного суду Вінницької області у справі від 27.09.2019 № 152/813/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84548372>

36. Вирок Шацького районного суду Волинської області від 16.02.2016 у справі № 170/1/16-к

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/54986834>

37. Ботнаренко І. А. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ / І. А. Ботнаренко. // Криміналістичний вісник. – 2021. – С. 82–91.

[151-Article Text-217-1-10-20211214 \(2\).pdf](#)

38. Лобойко, Л. М. (2015). Актуальні проблеми визначення складу злочину та моменту вчинення кримінального правопорушення. Вісник кримінального судочинства, 1, 87-92. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_13.

39. А. Н. Васильєв, (1976). Слідча тактика. М.: Юрид. лит. 200 с.

40. Коваль, М. М. (2017). Методологія дослідження катувань, що вчиняються співробітниками Національної поліції: автореф. дис. канд. юрид. наук. - Львів, 2017. Національний університет "Львівська політехніка", Львів. 237 с.

41. Мазур, А. (2015). Межі початкового етапу розслідування. Вісник Львівського університету. Серія юридична, 61, 435-441.

42. Кримінально-процесуальний кодекс України

[Кримінальний процесуальний к... | від 13.04.2012 № 4651-VI \(rada.gov.ua\)](#)

43. Коваленко, Є. Г., & Малярєнко, В. Т. (2008). Кримінальний процес України: підручник (2-ге вид., перероб. і доп.). Київ: Юрінком Інтер. 712 с.

https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/krim_pr_ukr.pdf

44. Сахарова, Е. Г. (2015). Общие вопросы расследования преступлений, связанных с причинением вреда здоровью. Научно-методический электронный журнал "Концепт", 13, 3996-4000. 2015.

<https://e-koncept.ru/2015/85800.htm>

45. Пам'ятка для працівників Національної поліції "Алгоритм дій політичного в умовах сьогодення".

URL: [http:// womenua.today/UWC-library/unwomen/4-Police_memory.pdf](http://womenua.today/UWC-library/unwomen/4-Police_memory.pdf)

46. О. В. Пчеліна, О. В. Тактичні завдання розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2, 155-158./2016.

https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fjur/program_5c471fe4da1f6.pdf#page=155

47. Ю. В. Кузьменко. Адміністративна діяльність Національної поліції: проблеми та запобігання домашньому насильству. Прикарпатський юридичний вісник, 2 (27), 99-102/ 2019.

http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2943/1/Куз_менко_Прикарпатс_к_ий.pdf

48. К. Н. Шеленіна. Початковий етап розслідування вбивств, вчинених засудженими в місцях позбавлення волі, та відповідний алгоритм дій слідчого. Порівняльно-аналітичне право, 1, 602-606, 2020.

49. В. Ю. Шепітько, (Ред.). (2010). Керівництво з розслідування злочинів: матеріали наук.-практ. Посібник. Харків: "Одіссей". 960 с.

50. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, 1995

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>

51. Теорія і практика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми : монограф. / І. В. Пиріг, Р. В. Карпенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 188 с.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjRzrXOwu7-AhUrpIsKHdDFBuoQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fer.dduvs.in.ua%2Fbits_tream%2F123456789%2F9383%2F1%2F%25D0%25BC%25D0%25B0%25D0%25BA%25D0%25B5%25D1%2582_%25D0%259C%25D0%25BE%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25B3%25D1%2580%25D0%25B0%25D1%2584%25D0%25B8%25D1%258F%2520%25D0%259F%25D0%25B8%25D1%2580%25D1%2596%25D0%25B3%2520%25D0%259A%25D0%25B0%25D1%2580%25D0%25BF%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw3aTPC9Ef-w-81suFnMqDmM1

52. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Росинская Е. Р. Криминалистика : учеб. для вузов / под ред. Заслуженного деятеля науки РФ, проф. Р. С. Белкина. Москва : Издательская группа НОРМА–ИНФРА, 1999. 990 с.

53. Берназ В. Д., Бірюков В. В., Волобуєв А. Ф. Криміналістика : підручник / за заг. ред. Волобуєва А. Ф.. Харків : ХНУВС, 2011. 666 с.

54. Мельникова О. Б., Шехавцов Р. М. Планування кримінальнопроцесуальної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень : навч. посіб. / МВС України; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О.Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 112 с.

55. Пясковський В. В., Черноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. Криміналістика : підруч. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1700/1/Підручник%20Криміналістик а.pdf>

56. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособ. для вузов. 3-е изд., доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.

<https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/books/9a53f4f1bfe6437ca65cff9506881ed5.pdf>

57. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінальнопроцесуального доказування : монографія. Київ, 2005. 272 с.

58. Тараненко В. О. Скінхеди – суб'єкти кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я. Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи : матеріали науково-практ. конф. (м. Харків, 22–23 квітня 2004 р.) / голов. ред. Сташис В. В. Київ ; Харків : ЮрінкомІнтер, 2004. С. 154–156.

59. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса : в 2 т. Москва : Наука, 1968. Т. 1. 470 с.

60. . Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : пособ. для вузов МВД СССР : в 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы, рекомендации. Москва : Изд-во Акад. МВД СССР, 1979. 407 с.

61. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособ. для вузов. 3-е изд., доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.

62. Герасимов И. Ф., Драпкин Л. Я., Ищенко Е. П. Криминалистика : учеб. для вузов / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. шк, 2000. 672 с.

https://www.studmed.ru/view/gerasimov-if-drapkin-yl-ischenko-ep-i-dr-kriminalistika_958b4848103.html

63. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні особливості розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : дисертація на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2009. 202 с.

64. Карпенко Р. В. Розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Дніпро, 2019. 225 с.

65. Пиріг І. В., Самсонова В. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 152 с.

https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1377/Моногр_Самсонова.pdf?sequence=1&isAllowed=y

66. АБЛАМСЬКИЙ С. Є. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ, ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ / С. Є. АБЛАМСЬКИЙ. // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків. – 2017. – С. 242– 244.

https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/114.pdf

67. Загородній І. В. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАНЕСЕННЯМ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Загородній І. В. – Одеса, 2017. – 242 с.

<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9316/Загородній%20І.В..pdf?sequence=6&isAllowed=y>

68. Пясковський, В.В., Чорноус, Ю.М., и Самодін, А.В. (и др.) (2020). Криміналістика [Криміналістика]. В.В. Пясковський (Ред.) (2-ге вид., перероб.). Київ.

69. ГАЛАГАН В. І. ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ / В. І. ГАЛАГАН. // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2017. – С. 73– 79.

<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2aa23b18-6eed-412e-8e83-c60cb632af95/content>

70. Шепітько, В.Ю. (2015). Система слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним кодексом України стан та напрями оптимізації [Система слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України, стан та напрями оптимізації.] Наукові праці Одеської національної юридичної академії, Наукові праці Одеської національної юридичної академії, 15, 66-73.

<https://doi.org/10.32837/npnuola.v15i0.359>

71. Еникеев М.И., Черных Е.А. (1986). Психология обыска и выемки. Практикум по юридической психологии, Практикум по юридической психологии. М.: VIUZI

72. Коновалова, В.Е.. Криминалистическая тактика: теории и тенденции. - Харьков: Гриф, (1997)/

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2010/KONOVALOVA_1997.pdf

73. Денисюк С. Ф. Система тактичних прийомів обшуку : автореф. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук / Денисюк С. Ф. – Харків, 1999.

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13995/1/Denusyk_1999.pdf

74. Коновалова, В.Є. . Психологія в розслідуванні злочинів. - Харків: Вища школа, 1978.

75. Кубарєв, І.В. (2020). Сутність психологічного контакту під час проведення допиту / О.В. Правовий часопис Донбасу, Юридичний журнал Донбасу, 2(71), 190-195.

<https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-71-2-190-196>

76. Шепітько, В.Ю. Криміналістика як система наукових знань в умовах глобальних загроз і трансформації злочинності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики, Теорія та практика криміналістики та криміналістики, 2018, 4-9.

<https://doi.org/10.32353/khrife.2018.01>

77. Калюжна, Л.Є. До питання про сутність, завдання та мету перевірки показані на містці. Вісник Академії адвокатури України, Вісник Академії адвокатури України, 3(10), 116-119, 2007.

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vaau_2006_6_19.pdf

78. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ. // НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА. – 2019. – С. 216 – 222.

http://nvpppp.in.ua/vip/2019/1/tom_1/39.pdf

79. Клименко Н.І. Судова експертологія : курс лекцій : навч посібн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 526 с.

80. Криміналістика : підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. Київ : Ін Юре, 2016. 636 с.

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvknuvs_2018_4_37.pdf

81. Криміналістика: підручник / К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Chaplynskyi_Kostiantyn/Kryminalistyka.pdf?PHPSESSID=i1illh0mej0djok9hcol2ugdg2

82. Криміналістика : підручник / Р.І. Благута, О.М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС. 2016. 946 с.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj4s6zZx-7-AhXnkosKHUC8A-UQFnoECCQQAQ&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_low%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DVFEIR%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DDOC%2FUL0000018.PDF%26P21DBN%3DVFEIR%26Z21ID%3D&usg=AOvVaw0A-VF2xd43ytolxdw0pIER

83. Кураткіна Н. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні України. Вісник Академії адвокатури України. 2016. Т. 13. № 1. С. 71–73

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiQrfzrx-7-AhUK6CoKHXX5C3IQFnoECAoQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fvaau_2016_13_1_17.pdf&usg=AOvVaw342UeZcX1Ke2VW1am_QwMX

84. Логінова В.В. Методика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень: метод. реком. Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2011. 62 с.

85. Маркусь В.О. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 558 с

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR1/CD/KRIMINALISTIKA_2007.pdf

86. Експертизи у судовій практиці : наук-практ. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юринком Інтер, 2010. 400 с.

87. Чорноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 492 с. 15.

<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16029/1/%d0%a7%d0%9e%d0%a0%d0%9d%d0%9e%d0%a3%d0%a1%20%d0%9a%d1%80%d0%b8%d0%bc%20%d0%b7%d0%b0%d0%b1%d0%b5%d0%b7%20%d1%80%d0%be%d0%b7%d1%81%d0%bb%20%d0%b7%d0%bb%d0%be%d1%87%d0%b8%d0%bd%20%d0%905.pdf>

88. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 205 с.

89. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.